

**Univerzita Karlova
Fakulta humanitních studií**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Neziskové organizace
na území Karlovarského kraje
založené příslušníky německé menšiny**

Dvě případové studie

**Vypracovala: Jana Aglerová
Vedoucí práce: PhDr. Marek Skovajsa, Ph.D.**

Praha 2008

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 15. února 2008

.....
podpis

Poděkování

Především bych chtěla velmi poděkovat svému vedoucímu práce panu PhDr. Marku Skovajsovi, Ph.D za jeho ochotu, podporu a podnětné připomínky. Velmi si také cením jeho doporučení týkajících se výběru literatury.

Dále děkuji všem respondentům, kteří mi věnovali svůj čas pro uskutečnění rozhovorů a poskytli nezbytné informace pro mou práci. Zvláštní poděkování patří panu Richardu Šulkovi, za jeho ochotu, zájem a vstřícný přístup, se kterým se věnoval několika konzultacím, i za sdělené poznatky.

OBSAH

Poděkování

1. ÚVOD	4
1.1 ÚVODNÍ SLOVO.....	4
1.2 CÍLE PRÁCE.....	6
1.3 STRUKTURA PRÁCE/POSTUPY A METODY	7
2. OBECNÁ ČÁST	8
2.1 UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY.....	9
2.2 VYMEZENÍ POJMU “NÁRODNOSTNÍ MENŠINA“	9
2.3 NÁRODNOSTNÍ MENŠINY V OBDOBÍ 1918 – 1989	11
2.4 PRÁVNÍ RÁMEC POSTAVENÍ NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN, ZEJMÉNA NĚMECKÉ, V ČESKÉ REPUBLICE V SOUČASNOSTI	12
2.5 NÁSTIN POSTAVENÍ NĚMECKÉ NÁRODNOSTNÍ MENŠINY V ČESKÝCH ZEMÍCH OD ROKU 1918.....	13
2.6 SPOLKOVÝ ŽIVOT NĚMCŮ V ČECHÁCH	17
2.6.1 Přehled vývoje od roku 1848.....	17
2.6.2 Německé spolčování po 2. světové válce s přihlédnutím k situaci v západních Čechách.....	19
2.6.3 Spolkový život příslušníků německé národnostní menšiny po roce 1989	23
2.6.4 Spolkové právo	24
2.6.4a Prameny platné na území České republiky v minulosti	24
2.6.4b Současný stav	25
3. TEORETICKÁ VÝCHODISKA	27
3.1 KLÍČOVÁ FAKTA O NEZISKOVÉM SEKTORU VE STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPĚ.....	27
3.2 INDEX OBČANSKÉ SPOLEČNOSTI V ČESKÉ REPUBLICE	27
3.3 TEORIE VZNIKU NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ.....	29
3.4 CÍLE PŘI ZAKLÁDÁNÍ NESTÁTNÍCH NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN – PŘÍKLAD LOTYŠSKA.....	30

4. EMPIRICKÁ ČÁST	34
PŘÍPADOVÉ STUDIE ORGANIZACÍ SVAZ NĚMCŮ – REGION CHEBSKO A CHEBSKÉ SPOLEČENSTVÍ PŘI HORNÍM SLAVKOVĚ	
4.1 METODOLOGIE EMPIRICKÉ ČÁSTI.....	34
4.2 OBČANSKÝ SEKTOR V KARLOVARSKÉM KRAJI.....	36
4.2.1 Základní charakteristika kraje	36
4.2.2 Povaha osídlení	36
4.2.3 Občanský sector	36
4.3 SVAZ NĚMCŮ – REGION CHEBSKO.....	37
4.3.1 Založení Svazu Němců – Region Chebsko	37
4.3.2 Poslání Svazu Němců a jeho cílové skupiny	37
4.3.3 Činnost Svazu Němců.....	38
4.3.4 Organizační struktura a personální zajištění.....	41
4.3.5 Financování.....	42
4.4 CHEBSKÉ SPOLEČENSTVÍ PŘI HORNÍM SLAVKOVĚ	45
4.4.1 Založení Chebského společenství při Horním Slavkově	46
4.4.2 Činnost Chebského společenství.....	47
4.4.3 Organizační struktura a personální zajištění.....	48
4.4.4 Financování.....	48
4.5 VEŘEJNÝ SEKTOR VE VZTAHU K NĚMECKÉ MENŠINĚ.....	49
4.5.1 Orgány veřejné správy	49
4.5.2 Orgány samosprávy (zastupitelstva obcí a kraje) v Karlovarském kraji	50
4.6 FIREMNÍ SEKTOR.....	51
4.7 SPOLUPRÁCE S ORGANIZACEMI OBČANSKÉHO SEKTORU	51
4.8 PŮSOBNOST VE STŘEŠNÍCH ORGANIZACÍCH	52
5. REKAPITULACE HLAVNÍCH ZJIŠTĚNÍ	54
6. ZÁVĚR	56

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	57
7.1 Literatura	57
7.2 Webové stránky	59
7.3 Zákony	59
7.4 Přednášky	59
7.5 Rozhovory	59
8. PŘÍLOHY	60
8.1 Seznam příloh	60

1. ÚVOD

1.1 ÚVODNÍ SLOVO

Cílem této práce je představit dvě konkrétní neziskové organizace a podat celkový obraz o jejich činnosti, směřování a plánech do budoucnosti, ale také o těžkostech a problémech, které je provázejí. Organizace, které jsem vybrala, spojuje nejen místo působnosti – Karlovarský kraj, neziskovost – právní forma organizací je občanské sdružení, ale také národnost jejich zakladatelů a ve většině případech i členů.

Přes samotný fakt, že se jedná o organizace shromažďující příslušníky německé menšiny, nebylo mým úmyslem zabývat se otázkou sudetských Němců jako takovou, i když území, na kterém organizace působí, k tomu může vybízet. Stejně tak nebylo mým cílem vyčerpávajícím způsobem zpracovat historii česko-německých vztahů. Zmíněné kontexty jsou v této práci jenom nastíněny a text poskytuje historickou perspektivu dnešního stavu. Na zkoumané organizace tedy pohlížím jako na v jistém ohledu specifické entity nacházející se uvnitř občanského sektoru. Jemu je příznačné mimo jiné to, že jedna hranice jej odděluje od veřejného sektoru (státu) – což při samotném zkoumání daných organizací vybízí ke sledování vztahů se státními institucemi. Druhá hranice pak od ziskového sektoru (trhu), a tudíž se budu zajímat i o vztah k tomuto sektoru.

Když jsem zmínila pojem hranice, nemohu se nezamyslet nad současnými procesy, které zasahují do života evropských států (včetně našeho), tj. globalizací a evropskou integrací a nad tezí, že všichni žijeme v jednom světě. Václav Havel to označuje za dobu, kdy se rodí nové mezinárodní uspořádání, je hledán sám nový duch soužití lidí, národů, kultur a celých civilizačních okruhů na této planetě (Havel, V., 1995). Jinde pak popisuje své pojetí tzv. "národního principu", když uvádí: „... mým domovem je i mé češství, ... mým domovem je posléze i Evropa a mé evropanství, tato planeta, celý tento svět, mé vzdělání, návyky, sociální prostředí ...“ (Havel, V., 1991). Na druhou stranu národnostní menšiny a jejich problémy jsou stále živé, přestože by se mohlo zdát, že po pádu železné opony a především vzhledem k "boření" hranic a novému mezinárodnímu uspořádání ustoupí do pozadí. Lidé však pociťují nejistotu a svou kulturní přináležitost díky tomu chápou jako něco, co je třeba bránit, co může uchovat jejich identitu. Mnoho lidí spatřuje v globalizaci vliv směřující od místních komunit a národů ke globální aréně. Může zde vyvstat obava, že národní státy ve snaze "dosáhnout" na globální problémy a jejich řešení mohou ty lokální považovat za příliš malé. To se promítá i na úrovni česko-německých vztahů: panuje zde názor, že členství obou zemí (jak České republiky tak Spolkové republiky Německo) v Evropské unii znamená,

že už je to všechno jedno. Na toto mínění upozorňuje například Václav Klaus, který tento názor označuje za mylný (Klaus, V., 2007: 8).

Zygmunt Bauman staví do opozice k termínu globalizace "lokalizaci", tedy připoutávání k určitému místu. (Bauman, Z., 2000). Otevřenost by ale měla být spíše než ohrožení chápána jako přínos. Také v tomto duchu se budu snažit sledovat situaci národnostních menšin a jejich činnost v rámci zkoumaných organizací.

1.2 CÍLE PRÁCE

Jak jsem již zmínila, organizace mají tři shodné parametry: působení na území Karlovarského kraje, právní formu – jedná se o občanská sdružení a národnost (německou) jejich zakladatele a členů. V rámci práce bych pak ráda našla další společné znaky, které je nejen spojují, ale kterými se zároveň mohou lišit od jiných neziskových organizací, například těch, které nemají národnostní vymezení. Chtěla bych nalézt problémy, se kterými se potýkají a zhodnotit, do jaké míry přesahují či se shodují s problémy ostatních organizací občanského sektoru. Budu se také zajímat o jejich postavení ve vztahu k ziskovému a veřejnému sektoru – na centrální, regionální i místní úrovni¹.

Dále si v práci kladu následující výzkumné otázky:

Jaký je důvod vzniku zkoumaných organizací? Jaké byly jejich cíle a vize do budoucna v době založení, jaké jsou dnes? S jakými problémy se musely a musí potýkat (např. otázka finančních a lidských zdrojů atd.)? Jakým způsobem jsou financovány? Jakou roli hrají ve společnosti? Jaké jsou podmínky jejich udržitelnosti?

Uvedené otázky se budu snažit v průběhu práce zodpovídat a na závěr se pokusím o rekapitulaci poznatků.

¹ Při řešení této otázky vycházím z publikací *Aktivita a potřeby neziskových organizací v České republice* od P. Friče (Frič, P., 1998) a *Česká občanská společnost 2004: po patnácti letech rozvoje* od T. Vajdové (Vajdová, T., 2005). Dále ze studie *Zpráva o stavu neziskového sektoru v České republice*, kterou v prosinci 2006 zpracovalo ICN, o.p.s. pro USAID (Zpráva, 2006).

1.3 STRUKTURA PRÁCE/POSTUPY A METODY

Obecná část práce představuje terminologii, která tvoří podklad pro výše uvedené otázky a teoretická východiska. V této části také nastíním postavení německé menšiny žijící na území současné České republiky v jednotlivých letech, a to od roku 1918 až po současnost. Hlavní důraz bude kladen na období po roce 1989, kdy došlo k oživení národnostního života a situace německé menšiny se začala měnit. Dále se zde soustředím na právní rámec postavení německé menšiny u nás s podrobnějším zaměřením na současné právní souvislosti. Poté se budu věnovat spolkovému životu. Opět pohlédnu na oblast práva, tentokrát spolkového. Stěžejní část bude popisovat spolkovou činnost s cílem vystopovat první známky spolkové činnosti příslušníků německé menšiny, kteří žijí na území dnešní České republiky a popsat postupný vývoj až po období, ve kterém byla založena vybraná občanská sdružení, která budou představena v části empirické.

V empirické části představím dvě neziskové organizace: Svaz Němců – region Chebsko a Chebské společenství při Horním Slavkově, ale také kraj, ve kterém působí. Snažím se získat taková data, která jsou potřebná jednak pro pochopení důvodu vzniku uvedených organizací, jejich činnosti a působení, a která jsou dále relevantní pro zodpovězení výzkumných otázek (viz kapitola 1.2). Toho jsou lépe schopny techniky výzkumu kvalitativního (oproti kvantitativnímu), který proto volím pro své zkoumání. Z hlediska konkrétního přístupu půjde o případovou studii. Ta se zabývá podrobně definovaným případem, který je možno srovnat s jinými případy. Doufám, že tyto dílčí případy mohou ukázat některé zajímavé podrobnosti důležité pro detailnější porozumění dané oblasti. Je zde předpoklad, že důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme podobným případům. V závěru studie bývá zkoumaný případ vřazován do širších souvislostí (Hendl, J., 2005).

2. OBECNÁ ČÁST

2.1 UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY

K nejdramatičtějším situacím mezi Čechy a Němci došlo v posledních dvou stoletích, tedy v období, kdy česko-německý vztah získával především nacionální rozměr, kdy se formovala národní identita. Idea homogenní společnosti pak zahrnovala představu národního státu a vyústila až v představu světa, ve kterém jsou všichni stejní ("arijský typ"). Tato myšlenka nezahynula s koncem druhé světové války, ale stala se inspirací pro pomstu Čechů a skončila odsunem Němců z našeho území.

Toto období, vyznačující se odčiňováním zlých prožitků konáním nových křivd, zastínilo předchozí dějinné společenství s Němci, které trvalo mnohem déle. Toto soužití, ač nebylo vždy ideální, podněcovalo k lepším výkonům a k prospěchu. Na druhé straně mohlo a může pro nás znamenat hlavní nebezpečí a místo střetů a rozporů. To jsme mohli vidět po totální porážce Německa ve druhé světové válce – vzájemnou násilnou konfrontaci Němců a jejich sousedů. Podle J. Křena zde však nebylo vítězů ani poražených, všichni nakonec utrpěli v té či oné míře újmu a stali se oběťmi: Německo bylo devastováno, rozděleno, ale ani sousední státy se dlouho netěšily – byly seřazeny pod nové, sovětské vedení (Křen, J., 1990: 10). Právě po těchto zkušenostech bychom se měli snažit o otevřenou společnost, která může znamenat definitivní smíření.

Dříve než začnu krátce charakterizovat jednotlivé oblasti, jako například postavení německé národnostní menšiny v České republice a s tím související právní předpoklady, rozvoj spolkového života atd., což je dle mého názoru vhodné zařadit pro získání celkového obrazu a lepšího vhledu, zaměřím se na pojem národnostní menšina, který se prolíná celým textem.

2.2 VYMEZENÍ POJMU “NÁRODNOSTNÍ MENŠINA“

“Národnostní menšina“ může být obecně definována jako skupina obyvatelstva, která jako celek nepřijímá za svou “národní identitu“ státu, v němž žije (Lord, Ch., 1999: 25). Pokud však budeme hledat přesnější vymezení, narazíme na řadu těžkostí, jelikož je tento výraz používán k popisu širokého spektra různých skupin.

Otázka postavení národnostních menšin je sférou, v níž se střetávají různé vědecké přístupy (sociologický, politologický, právní aj.). Každý z nich ji však zkoumá ze svého hlediska a mapuje tak pouze určitou část tohoto fenoménu, která je pro daný přístup relevantní. Následkem toho vzniká nesjednocená terminologie, což poté způsobuje další obtíže v uchopitelnosti této problematiky.

V českém prostředí je nutné odlišit zejména pojmy národní a národnostní. Zatímco pojem národní by měl být používán ve smyslu, kdy hovoříme o jedincích, příslušnících národa uvnitř “svého“ území, pojem národnostní pak v situaci, kdy se nacházejí mimo něj – mohou vytvářet pouze národnost. Ne vždy ale bylo toto rozlišení zohledňováno. I. Pospíšil poukazuje na to, že v období první Československé republiky se užívalo pojmu národní menšina (viz Ústava z roku 1920). Pojem národnostní menšina se začal výrazněji užívat až v 50. letech a legislativně byl vymezen až v ústavním zákoně č. 144/1968 Sb., o postavení národností v ČSSR (Pospíšil, I., 2006: 21).

Další neustálenost existuje při rozlišování pojmů etnická menšina a národnostní menšina. Termín etnická menšina je obvykle spojován s entitami bez státního území, zatímco druhý pojem je spjat s působením příslušníků národů disponujících teritoriem, resp. národním státem, kteří jsou ale trvale usazeni mimo toto území (Pospíšil, I., 2006: 21).

Vymezení pojmu národnostní menšina a příslušník národnostní menšiny v současnosti stanoví zákon 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Konkrétně § 2 zní:

- 1) Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.

- 2) Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.

(<http://www.vlada.cz/cs/rvk/rnm/mensiny/default.html>)

Národnostní menšinu však můžeme definovat nejen z výše uvedeného hlediska státní legislativy, ale také z pohledu kulturních souvislostí. Jak uvádí M. Moravcová: „Národnostní menšinou je každá skupina lidí, která se odlišuje významnými etnickými znaky od většinové společnosti, disponuje národním vědomím a projevuje kolektivní vůli deklarovat se ve své osobitosti. V kulturních souvislostech může národnostní menšina odvozovat svou identitu ze základu etnického, jazykového, náboženského nebo kulturního ve smyslu kulturní tradice.“ (Moravcová, M., 2007)

2.3 NÁRODNOSTNÍ MENŠINY V OBDOBÍ 1918 – 1989

10. září 1919 byla v Saint-Germain-en-Laye podepsána smlouva mezi vítěznými mocnostmi a Československem. Vyhlášena byla pod č. 508/1921 Sb. Nový československý stát se jí zavázal poskytovat všem obyvatelům úplnou a naprostou svobodu jejich života a respektovat jejich svobody bez ohledu na jejich původ, státní občanství, jazyk, rasu nebo náboženství (čl. 2), a zároveň na sebe vzal rozsáhlé závazky pokud jde o československé občany náležející k etnickým, náboženským nebo jazykovým menšinám (čl. 7 – 9).

Zásady jazykového práva byly stanoveny zákonem č. 122/1920 Sb., který stanovil, že státním, oficiálním jazykem republiky je jazyk československý. Pouze v soudních okresech, které podle posledního sčítání lidu obývalo alespoň 20 % státních občanů jiného jazyka než československého, byly soudy, úřady a jiné orgány povinny přijímat od příslušníků jazyka této menšiny podání v jejich jazyce a vyřídit věc nejen v jazyce československém, ale i v jazyce podání. Vyučování ve všech školách, zřízených pro příslušníky národnostních menšin, se mělo dít v jejich jazyce. To platilo i pro kulturní instituce pro ně zřízené (Mikule, V., 1999: 52-58).

V období poté, co se v únoru roku 1948 chopila moci komunistická strana, byla v květnu 1948 přijata nová československá ústava (Ústavní zákon č. 150/1948 Sb.). Ta postavení národnostních menšin a jejich příslušníků vůbec neupravovala a dosavadní úpravu jazykového práva zrušila (Mikule, V., 1999: 56).

Pozdější ústava z roku 1960 (Ústavní zákon 100/1960 Sb.) stanovila, že občanům maďarské, ukrajinské a polské (nikoli německé) národnosti zabezpečuje stát všechny možnosti a prostředky ke vzdělání v mateřském jazyce a ke kulturnímu rozvoji; současně byla výslovně zaručena rovnoprávnost všech občanů bez zřetele na národnost a rasu.

Dnem 1. ledna 1969 se dosavadní unitární československý stát přeměnil ve stát federativní, jehož základem je „dobrovolný svazek dvou rovnoprávných bratrských národů, Čechů a Slováků. Společně s ústavním zákonem o československé federaci (Zákon 143/1968 Sb.) byl přijat i ústavní zákon o postavení národností v ČSSR (Zákon 144/1968 Sb. – viz Příloha 1) (Mikule, V., 1999). Tento národnostní zákon začal platit s účinností od 1. ledna 1969. Poprvé zde byli sudetští Němci zákonně uznáni za národnostní menšinu. Avšak kromě povolení založit svůj Kulturní svaz zůstal tento zákon bez dalšího užitku.

2.4 PRÁVNÍ RÁMEC POSTAVENÍ NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN, ZEJMÉNA NĚMECKÉ, V ČESKÉ REPUBLICE V SOUČASNOSTI

Ochranu práv národnostních menšin v České republice stanoví ústavní zákony - Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod. Práva příslušníků národnostních menšin upravuje pak podrobněji zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, tzv. "menšinový zákon", který nabyl účinnosti dne 2. srpna 2001 (Zákon 273/2001 Sb.), jakož i další zvláštní zákony upravující dílčí oblasti práv příslušníků národnostních menšin.

Česká republika přistoupila k Rámcové úmluvě o ochraně národnostních menšin (ETS 157) (dokument ratifikovala 18. prosince 1997) a tato úmluva vstoupila pro Českou republiku v platnost dne 1. dubna 1998. Vláda České republiky vyslovila rovněž souhlas s podpisem Evropské charty regionálních či menšinových jazyků (ETS 148) a tento dokument podepsala dne 9. listopadu 2000.

V rámci platných právních předpisů garantují příslušníkům německé, chorvatské a polské národnostní menšiny zvláštní právní ochranu a podporu též mezinárodní bilaterální smlouvy, jimiž je Česká republika vázána, nebo mezivládní dohody. Vůči uvedeným menšinám mají však deklaratorní charakter a odkazují na legislativní podmínky České republiky.

Ochrana práv a podpora německé menšiny je explicitně obsažena v bilaterální smlouvě se Spolkovou republikou Německo z roku 1992. Ta věnuje pozornost postavení německé menšiny v článku 20 odst. 1 až 5 a článku 21 odst. 1 až 3, podle nichž je garantována podpora uchování, rozvoje kultury a tradic této menšiny. Podobně dohoda o kulturní spolupráci s Německem stanoví, že smluvní strany poskytnou ochranu a podporu příslušníkům národnostních menšin. Specifický význam náleží politickému dokumentu Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji (viz Příloha 2), která byla podepsána 21. ledna 1997; Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky vyslovila souhlas s Deklarací usnesením č. 221 ze dne 14. února 1997 - dále jen "Deklarace". Konkrétně z článku V. Deklarace vyplývají přímo závazky podpory příslušníků německé menšiny v České republice a osob českého původu ve Spolkové republice Německo. (<http://www.vlada.cz/dokument3778.html>)

2.5 NÁSTIN POSTAVENÍ NĚMECKÉ NÁRODNOSTNÍ MENŠINY V ČESKÝCH ZEMÍCH OD ROKU 1918

Po roce 1918

Zvláštnosti historického vývoje jednotlivých součástí habsburské monarchie měly po jejím rozpadu v roce 1918 značný vliv na další osudy etnických společenství v tzv. nástupnických státech včetně Československé republiky. Na území nově vzniklých státních útvarů se ocitly početné národnostní skupiny v postavení menšin (v ČSR začátkem 20. let zhruba 1/3 všeho obyvatelstva). Tyto menšiny inklinovaly ke svým "mateřským" národům a v jejich prostředí se prosazovaly odstředivé tendence. Začátkem 20. let žilo v Československu 3,2 milionu osob (včetně cizinců), jež se hlásily k německé národnosti. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku měly československé občanství 2,9 milionu Němců (30,3 % obyvatelstva). Ústava z roku 1920 a právní řád zaručovaly Němcům rovnost před zákonem, menšinovou ochranu, možnosti hospodářského uplatnění i rozvoj kulturního života. Německá menšina však pohlížela na nový Československý stát negativně. Hlavním důvodem bylo právě to, že se zde Němci stali národnostní menšinou a nemohli zaujmout vedoucí postavení v českých zemích. Češi a Slováci zas s nedůvěrou pohlíželi na minority, zejména na německou, které žily v tomto státě, státě dvou slovanských národů.

Od května 1945 přes Postupim až po odsun v roce 1946

Situaci Němců po květnu 1945 a po realizaci tzv. organizovaného odsunu, který byl požehnán XIII. článkem Závěrečné zprávy o postupimské konferenci z 2. srpna 1945, charakterizovala mnohá restriktivní opatření a diskriminace. Dohoda rušila dosavadní menšinový režim a bylo tak zásadně změněno právní, materiální i sociální postavení německé národnostní menšiny. Jaroslav Otčenášek nazývá toto postavení jako úroveň "třetí kategorie". Na základě tzv. Benešových dekretů také došlo k odebrání československého občanství Němcům, kterým z různých důvodů zůstalo dosud zachováno a na Němce se nahlíželo skutečně jako na celek, bez oficiálně možného individuálního přístupu. Byl jim také zkonfiskován movitý i nemovitý majetek. V průběhu let 1945 – 1947 v rámci organizovaného (také nazýván řízený/nucený) odsunu byla vystěhována většina českých Němců, další část odešla dobrovolně. Odsun trval v jednotlivých regionech různě dlouho, na Nejedku a Sokolovsku byl ukončen již v roce 1947 (Otčenášek, J., 2006: 26-30). Nemalý počet Němců opustil zemi různými cestami již po skončení války – tzv. divoký odsun. Tomáš Staněk uvádí, že se jednalo o zhruba 660 000 Němců, kteří utekli nebo byli vysídleni v období do zahájení řádného transferu (Staněk, T., 1992: 61). Zároveň popisuje postavení a možnosti některých skupin německého obyvatelstva (antifašisté, kvalifikované pracovní síly, odborníci, specialisté a osoby z národnostně smíšených manželství) v tomto období (Staněk, T., 1992:

kap. 5). Vesměs se jednalo o skupiny obyvatel, které měly zajištěna některá práva (lidé zařazení do některé z těchto skupin nebyli například nuceně vystěhováni či rozptýlováni ve vnitrozemí) a ta často platila i pro rodinné příslušníky. Tento případ se týkal také paní Emilie Bauer (72 let), předsedkyně jedné z organizací. Nebyla s rodinou vystěhovávána, protože jejího otce potřebovali jako pracovníka na šachtě. Paní Bauer na toto období vzpomíná: „Tehdy jsem byla odsunuta na práce do vnitrozemí, zpět jsem se vrátila roku 1953 nebo 1952. Pracovala jsem tady v Božíčanech (pozn. obec u Karlových Varů) v plavárně. Do pohraničí jsme se vrátili, protože nám to nabídl ředitel kaolínky, jelikož v pohraničí se nedostávalo pracovních sil. Otec a bratr dolovali kaolín, mladší sestra pracovala v porcelánce“. Dále k tomu dodala: „Můj otec byl Němec, matka pocházela ze smíšeného manželství, česky jsem nemluvila“ (Rozhovor 1).

Konec 40. - začátek 50. let

V tomto období vládnutí komunistického režimu docházelo k diskriminaci v sociální oblasti i každodenním životě. Možnosti Němců uspokojit své kulturní potřeby a zájmy v mateřském jazyce byly nedostatečné. Při absenci vlastního školství a zájmových organizací se tomu však nelze divit. Úspěšná byla také snaha o izolaci německé menšiny žijící v Československu vůči Spolkové republice Německo a Rakousku, ať už na poli mezilidských kontaktů či přístupu ke kulturním hodnotám. Víze Němců jako nepřátel národa, která platila do roku 1948 byla nyní rozšířena o punc “třídních nepřátel”, jelikož měli většinou příbuzné na kapitalistickém západě. Postupně tak dochází k zániku německého etnika jakožto svébytného společenství. Jak uvádí J. Otčenášek, jistá změna v přístupu se začala projevovat v 50. letech na základě rozdělení Němců na “dobré” (pracující v NDR) a “špatné” (ze SRN). Na zbylé české Němce v republice tak začalo být postupně pohlíženo jako na součást výstavby socialismu, jelikož jejich většinu tvořili dělníci (Otčenášek, J., 2006: 38-39).

Pražské jaro

V roce 1968 se zablesklo na lepší časy, v rámci reformy došlo k uznání německé národnosti za etnickou minoritu a státotvorný subjekt. Rodící se iniciativa však byla záhy ukončena, a to invazí států Varšavského paktu do Československa v srpnu roku 1968.

Od začátku 70. let

V souvislosti se “znormalizovanou” československou společností zůstalo postavení německé národnostní menšiny kritické, a to zejména z hlediska kulturní oblasti – nejpalčivější byla absence národnostního školství. Takový stav, který vzhledem k politickým poměrům neskýtal žádné naděje na změnu v přístupu vlády k menšinové otázce, setrval až do roku 1989.

Situace po roce 1989

Rok 1989 otevřel pro celou českou společnost prostor pro obnovení lidských práv, a pro uplatnění zájmů a občanských aktivit, které nebyly dosud státem uznávány, nebo směly být provozovány jen jako součást Národní fronty (v případě příslušníků německé národnostní menšiny se jednalo zejména o možnost samotného sdružování či o vzdělávání v jejich rodném jazyce a kulturní činnost. Nebylo tomu jinak ani pro národnostní menšiny. T. Staněk upozornil na nepříznivě se vyvíjející podmínky příslušníků německé národnosti v letech 1945 až 1989 a poukazoval na to, že situace z počátku 80. let naznačovala, že německá národnostní menšina v Československu nebyla již fakticky schopna reprodukce, že její početní úbytek nadále pokračoval a nadále jej provázela výrazná deformace demografické a sociální struktury (Staněk, T., 1999: 100-107). Přesto se v řadách Němců žijících v Československu objevily po pádu komunistického režimu početné aktivity. Mohlo se zdát, že se německá národnostní menšina probudila z agonie značného rozptýlení, potlačení německého jazyka a kultury zejména v padesátých letech a z toho vyplývající rozsáhlé asimilace (Götze, A., 1999: 108).

Demografické aspekty:

Podle výsledků sčítání lidu v roce 2001 se v České republice přihlásilo k německé národnosti celkem 39 106 osob, což představuje 0,4 % obyvatel. Oproti výsledkům sčítání lidu v roce 1991 poklesl počet osob, které se přihlásily k německé národnosti, téměř o 21 %. Němčinu jako mateřský jazyk uvedlo při tomto sčítání celkem 41 328 osob (0,4 %), češtinu a němčinu současně, tj. zápis dvou mateřských jazyků pak 11 061 osob (0,1 %). Z hlediska regionálního usídlení Němců dominují příhraniční oblasti (Ústecký kraj - 9 174 osob, Karlovarský kraj - 8 701 osob, Moravskoslezský - 4 377 osob, Liberecký - 3 618 osob, Královéhradecký - 2 536 osob, Plzeňský - 1 979 osob, Olomoucký kraj - 1 704 osob, Praha - 1 666 osob, Středočeský kraj - 1 063 osob a Jihomoravský kraj - 976 osob).

(<http://www.vlada.cz/dokument3778.html>)

Podle kvalifikovaných odhadů a názoru zástupců německé menšiny jsou uvedené údaje poddimenzovány, což je dáno tím, že u starších lidí panuje stále obava z možného negativního postoje vůči jejich osobě, nebo na základě přetrvávající vidiny důsledků, které by se mohly projevit a promítnout do jejich života poté, co by se přihlásili ke své národnosti (Rozhovor 1, 4).

Mezi městy s největším počtem Němců z nynějšího Karlovarského kraje byly podle sčítání v r. 1991: Karlovy Vary (1 118), Sokolov (1 075), dále pak Chodov, Cheb a Aš. Okresy, ve kterých žilo více než tisíc československých občanů německé národnosti ukazuje následující tabulka (viz Tab. 1).

Tabulka 1. Okresy s více než 1000 československých občanů německé národnosti (1991) nebo je v okrese kontaktní středisko

Okres	Obyvatelstvo	Celkem německé národnosti	Kontaktní středisko
Sokolov	92 621	5 572	(Cheb)
Karlovy Vary	122 466	3 719	(Cheb)
Cheb	86 911	1 981	Cheb
Praha	1 212 010	1 273	Praha
Česká republika	10 298 731	47 789	

Zdroj: (Götze, A., 1999).

Pozn.: Z citovaného textu jsou ze všech měst vybrána pouze ta, která se nachází na území současného Karlovarského kraje a pro srovnání hlavní město Praha.

Mezi problematické skutečnosti se i v současnosti řadí oblast vzdělávání příslušníků německé menšiny v jejich mateřském jazyce v systému státního školství. V oblasti vzdělávání přetrvávají nedostatky týkající se platné právní úpravy – viz Zákon o soustavě základních, středních a vyšších odborných škol, tzv. školský zákon (Zákon 29/1984 Sb.). Zákon je pak podrobován kritice zástupců německé menšiny, a to zejména bod týkající se hranice minimálního počtu žáků ve třídě či škole s vyučovacím jazykem národnostní menšiny (<http://www.vlada.cz/dokument3778.html>).

Těžiště vzdělávání v menšinovém jazyce spočívá pak mimo síť škol – hlavně v setkávacích střediscích Česko-německého porozumění podporovaných vládou SRN, které jsou zmíněny dále, či prostřednictvím Goethe institutu.

Dále se v současnosti do centra pozornosti, týkající se národnostních menšin, staví zejména problematika jejich nerovnocenného nebo nerovnoprávného postavení ve většinové společnosti. Určujícím faktorem, který primárně ovlivňuje postavení a situaci německé národnostní menšiny v České republice není však současný česko-německý vztah, ale především vnitropolitická situace. Dle H. Frištenské a A. Sulitky je v tomto ohledu důležité, že základním principem národnostní politiky České republiky je především to, že poživitelem národnostních práv garantovaných Listinou základních práv a svobod je jednotlivý příslušník národnostní menšiny, který je v první řadě občanem České republiky. Cílem národnostní politiky České republiky by pak mělo být především pomáhat příslušníkům národnostních menšin při vyrovnávání jejich přirozeného znevýhodnění v prostředí, ve kterém dominuje většinová společnost, její kultura, tradice a postoje (Frištenská, H., Sulitka, A., 1996).

2.6 SPOLKOVÝ ŽIVOT NĚMCŮ V ČECHÁCH

2.6.1 Přehled vývoje od roku 1848

Přestože tradice spolkového života sahá dále do minulosti, jeho skutečný rozkvět nastal až s vytvořením občanské společnosti po roce 1848. Pro rané období spolkového života byla charakteristická především sociální exkluzivita. Členství bylo závislé především na ne právě malém materiálním příspěvku a na jistém stupni dosaženého vzdělání a znalostí (Houfek, V., Hye, H. P., Kaiser, V., 1994: 1).

Koexistence Čechů a Němců zejména v pohraničních oblastech, jež obývalo národnostně smíšené obyvatelstvo, jejich kontakty i sváry se prolínaly i v jejich spolkovém životě. Spolková struktura byla do rozpadu monarchie ve společnosti českých zemí členěna převážně podle národnostního hlediska. Z toho plynoucí soupeření Čechů a Němců přispívalo k nárůstu spolků (Kořalka, J., 1996: 102-105) a k paralelnímu zakládání uzavřených českých a německých spolků (viz Tabulka 2).

Tabulka 2. Několik příkladů spolků vzniklých v národnostní opozici

ČESKÝ	NĚMECKÝ
Měšťanská beseda	Deutsches Casino (1962)
Pražský Hlahol (1861)	Deutscher Gesangverein Flöte (1861)
Tělocvičná jednota pražská Sokol (1861 – 1862)	Deutscher Turnverband
Spolek českých lékařů v Praze (1862)	Verein practischer Ärzte in Prag, později Verein deutscher Ärzte (1861)

Zdroj: (Laštovka, M., 1998: 35)

Výrazný rozvoj spolkového života přinesl až liberální spolkový zákon z roku 1867, kdy spolčování občanů přestala bránit některá omezení absolutismu. Spolkový zákon bral v úvahu požadavky na garantování práva zakládání spolků i mnozíci se požadavky na povolení politických spolků, „spojení občanů státu, kteří podporují politické vzdělání, vytvářejí a pěstují politické porozumění, upevňují a udržují politická práva, a jejichž členové šíří politické poučení a osvícení“ (Houfek, V., Hye, H. P., Kaiser, V., 1994: passim).

Po roce 1867 došlo k rozšíření spolkového života také do venkovských obcí, přičemž hlavní roli zde hrály spolky hasičů a vojenských veteránů, jež snad nesměly chybět v žádné z nich. 60. léta a zvláště dobu po roce 1867 pak můžeme označit za období konečného vítězství spolkového principu sdružování “zdola”. Nárůst spolků zpomalila až hospodářská krize v letech 1873 – 1879 (Laštovka, M., 1998: 35-36).

Pro českého měšťana 2. poloviny 19. století tvořily spolkové struktury určitým způsobem "druhý domov" – sféru, která velkou měrou zahrnovala společenské a mimopracovní aktivity, šlo o vytváření náhradních veřejných fór namísto neúčasti na řízení státu a obcí. Naopak německé kruhy si mnohdy vytvářely své spolky až jako reakci na svůj odchod z řídicích struktur jednotlivých obcí, v nichž byly nahrazeny českými měšťany. Německé spolky jednotlivých typů vznikaly především až po vítězství Čechů v obecních volbách (1867), zatímco paralelní české spolky již existovaly. Profilující měšťanské spolky tvořily nadále české měšťanské besedy a německá kasina, záloženské spolky, zpěvácká a divadelní sdružení a tělocvičné spolky. Vznikají již i spolky s otevřeně politickým obsahem (Laštovka, M., 1998).

K dalšímu pozastavení dosavadní konjunktury spolkového života došlo za první světové války (1914 – 1918), a to spíše rapidním poklesem nových založení nežli masivní likvidací stávajících spolků. Výrazně se zbrzdilo zakládání všech typů spolků, snad jen dobročinné spolky (a roku 1916 přechodně spolky pojišťovací) vznikaly ve větší míře. V období první československé republiky (1918 – 1938 nastal „zlatý věk“ spolkového života. V letech 1919 – 1921 došlo k mohutnému rozmachu prakticky všech typů spolků; výrazně ovšem především spolků odborových, humanitních a podpůrných, tělocvičných, sportovních a akciových společností. Vznikla také celá řada nových německých spolků. Doba po Hitlerově nástupu k moci v sousedním Německu pak přinesla jako novinku spolky pro péči o německé emigranty, jimž Československo poskytlo azyl – např. Demokratická péče o běžence (1933), Komitét pro pomoc emigrantům z Německa (1933) a především Sdružení k podpoře německých emigrantů (1934) (Laštovka, M., 1998).

Další přítrž spolkovému životu učinila německá okupace v roce 1939. Docházelo k pozastavení činnosti spolků nejen českých a nenacistických ale i tradičních německých spolků. Hlavním důvodem jejich rušení bylo zabavení rozsáhlého spolkového majetku (Houfek, V., Hye, H. P., Kaiser, V., 1994). Poválečné roky i přes určitý nárůst nových spolků nepřinesly žádný velký rozvoj spolkového života. Od roku 1947 převýšila míra zániků míru vzniků. Nárůst likvidací dosáhl svého maxima v roce 1951. V 50. letech se však pod zánikem spolku může skrývat také jeho přeměna na dobrovolnou organizaci (Laštovka, M., 1998).

Lepší možnosti pro spolkovou činnost přineslo uvolnění politických poměrů v letech 1968 – 1969, ale skutečný a ničím neomezovaný boom zakládání organizací vypukl až po 17. listopadu 1989. 1. května 1990 vstoupil v platnost současný "spolkový zákon" (Zákon 83/1990 Sb.). Vznikaly jak staronové spolky z let 1968 – 1969 či z doby před rokem 1948 tak organizace zcela nové (Laštovka, M., 1998).

2.6.2 Německé spolčování po 2. světové válce s přihlédnutím k situaci v západních Čechách

Kulturní a vzdělávací možnosti českých Němců se znovu začínají objevovat až kolem roku 1948, spíše však v 50. letech. Jednalo se zejména o tzv. kroužky německého jazyka, které byly nepovinné a výuka probíhala až po školním vyučování. Žádné menšinové školství ale nevzniklo. Kulturní vyžití pak bylo chápáno zejména jako angažovanost v rámci kulturně-osvětové práce, jež byla kontrolována příslušnými orgány. Sdružování českých Němců dle jejich vlastního zájmu pak bylo realizováno jako aktivní na náboženském životě, ani ten však nebyl obnoven docela - například tradiční poutě, obvykle k místnímu patronovi či Panně Marii, které se pořádaly před rokem 1939 (Otčenášek, J., 2006: passim).

První poválečná organizace Němců – Kulturní sdružení občanů německé národnosti², zkratka KSONN (dále jen Kulturní sdružení), byla založena až v roce 1969 (pozn. Stanovy byly schváleny 25. dubna 1969, poté byla organizace přijata do Národní fronty). Jedná se o jedinou organizaci Němců v Československu, která působila před rokem 1989. Léta 1969 - 1971 přinesla s sebou dva paralelní procesy podstatně zasahující sféru dobrovolných organizací – postupující “normalizaci” po sovětské okupaci Československa, kdy byli Němci opět považováni za možné nebezpečí pro stát a federalizaci státu. A tak docházelo k omezení činnosti již založeného Kulturního sdružení a v jeho vedení následně proběhly kádrové změny. V této souvislosti uvádí A. Götze, jak je toto sdružení charakterizováno svými stanovami – „ ... organizace sdružující čs. občany německé národnosti, která svou činnost rozvíjí pod vedením Komunistické strany Československa, vedoucí politické síly naší společnosti, a podílí se na plnění úkolů Národní fronty“ (Götze, A., 1999: 109). Podle T. Staňka sehrávalo Kulturní sdružení nadále úlohu jakéhosi jádra ideologicko-politicky adaptovaných veřejných a kulturních aktivit části Němců. Vlastní kulturní tvorba a zájmová umělecká činnost narážely na překážky vyplývající z věkové a vzdělanostní skladby etnika. Kulturní sdružení se snažilo udržet zájem o kulturní vyžití Němců v jejich mateřštině, ale na druhé straně nedokázalo vzhledem k prorežimním postojům nalézt v narůstající politické a morální krizi společnosti takové formy působení, které by oslovily rovněž méně konformní jedince (Staněk, T., 1999: 107).

² K 31. 12. 1969 dosahoval počet členů této organizace 4 961 (viz Tabulka 3), v 80. letech mělo přibližně 8 000 členů v 60 místních organizacích.

Tabulka 3. Počty místních skupin Kulturního sdružení v ČSR k 31. 12. 1969

Kraj	Počet místních organizací	Počet členů
Severočeský	47	4 141
Západočeský	15	603
Východočeský	5	117
Jihomoravský	4	50
Praha	1	50
Celkem	72	4 961

Zdroj: (Otčenášek, J., 2006: 63)

Aktivita na založení této organizace vzešla z tehdejší redakce týdeníku Prager Volkszeitung³. Organizace měla, podobně jako organizace jiných národnostních menšin působících u nás, sloužit zejména k pořádání různých kulturních akcí (Piverka, W., 2006: 56). Jejím založení předcházelo zakládání tzv. základních organizací v jednotlivých obcích. Jak uvádí W. Piverka: „... bylo třeba lidi přesvědčit, že tato nová organizace Němců znamená pro tak dlouho přehlíženou menšinu konečně nový začátek, ...to ovšem nebylo tak snadné po těch mnoha protiněmeckých letech v této zemi. A ke všemu ještě po vstupu vojsk Varšavské smlouvy!“ (Piverka, W., 2006: 61).

Před výše zmíněnými akcemi byla formulována první oficiální zmínka o zrovnoprávnění československých Němců jako národnosti. Tu vyřknul 20. března 1968 na shromáždění v Praze Gustav Husák. Tento výrok byl oceněn, na rozdíl od předchozího novoročního vystoupení A. Novotného, který sice považoval za úspěch spolupráci Čechů, Slováků a “lidu dalších národností” – Němce však ve výčtu neuvedl (Staněk, T., 1993: 158). J. Otčenášek však v souvislosti s “novým přístupem” k československým Němcům ze strany politického vedení republiky poukazuje na to, že se jednalo pouze o deklaraci, v praxi totiž k žádným změnám nedošlo. Iniciativy se tak chopili samotní Němci. Za zásadní událost pak bylo považováno shromáždění občanů německé národnosti, které se uskutečnilo 29. dubna 1968 v Sokolově. Byly zde vyjádřeny některé náměty na zlepšení situace, neboli požadavky německé národnostní menšiny, jež lze shrnout do těchto bodů:

1. zajištění výuky dětí německé národnosti v mateřštině jako povinném jazyku v délce 3 hodin týdně;

³ Původní název novin byl Aufbau und Frieden (Budování a mír). Noviny začaly vycházet roku 1951, a to 3x týdně. Jednalo se o jediný zdroj informací pro Němce v Čechách v jejich rodném jazyce. Bohužel však byly silně zpolitizované – zaměřené na budování socialismu. V roce 1965 byl jejich název změněn a zároveň začaly vycházet pouze 1x týdně přes nesouhlas občanů německé národnosti.

2. širší informování veřejnosti o specifických problémech Němců (hl. napravení pokřiveného obrazu sudetských Němců);
3. obnovení činnosti národnostně smíšených komisí národních výborů (jejich činnost v průběhu 60. let omezována);
4. používání němčiny (německých překladů) při přednáškách, školeních a jiných akcích na půdě společenských organizací;
5. umožnění styku s úřady v německém jazyce;
6. podle potřeby vysílání zpráv v němčině prostřednictvím místního rozhlasu;
7. rozšíření možností pro kulturní vyžití v německém jazyce;
8. vydávání německého časopisu jako deníku (Otčenášek, J, 2006: 59-60).

V období před založením Kulturního sdružení, jakožto oficiální organizace sdružující Němce v Československu se sem tam objevovaly náznaky "spolkaření". Dokládá to také vydaná brožurka Svědkové zamlčené minulosti, v níž dotázaní příslušníci německé menšiny popisují své osudy a příběhy, které více jak 50 let zůstávaly pouze v jejich myslích. Co se týče kulturního vyžití a předávání tradic, spolkové činnosti, možnosti vzdělávání se v mateřském jazyce či přístupu k informacím, objevovaly se zde přes všechny restriktce, kterých bylo období před rokem 1989 plné, určité "záblesky" aktivit. Respondenti popisují, že například v severních a západních Čechách ve městech či obcích, ve kterých žilo více Němců, začínali tito v šedesátých letech spolu opět mluvit německým jazykem. V západočeském městě Nejdku také působila skupina citeristů. Jinak však byly potírány i pouhé "schůzky Němců při kafičku s koláčem" a s nimi spjatá "kulturní činnost", jelikož to prý nemělo socialistickou úroveň (Shromáždění, 1995: *passim*).

Podobné zkušenosti vylíčili také dva členové organizace Svaz Němců – Region Chebsko (Rozhovor 3). Vzpomínali například na pravidelná setkání, která se v té době konala jednou týdně v Chebu na náměstí. Během těchto schůzek, nazývaných "Kaffee klatch" spolu zúčastnění čeští Němci hovořili německy. V Sokolově se zase již v roce 1959 scházela skupina zde pracujících horníků, kteří později konali svá setkání v rámci "Kulturverbandu". Pan Šulko (47 let, předseda organizace Svaz Němců – region Chebsko) poukázal na fungování několika dalších skupin v západočeských městech jako jsou například Kraslice, Nejdek, Abertamy, ale až v rámci založeného Kulturního sdružení. V Chebu byla skupina shromažďující příslušníky německé menšiny založena až po "sametové revoluci", a to samostatně, tj. nebyla součástí Kulturního sdružení (Rozhovor 1). V západních Čechách pak také existovala jedna zvláštní možnost v přístupu k informacím, a to sledování německé televize – vysílač Ochsenkopf, který byl natolik silný, že se k němu mohli připojit i lidé žijící v této oblasti.

Jistou možností, jak dojít ke změně, viděli čeští Němci ve vzniku tzv. koordinačních komisí pro otázky národnostní politiky, které byly zakládány na počátku 50. let v oblastech s větším počtem Němců a působily na krajské, okresní, někde i na místní úrovni. T. Staněk však píše, že cílem těchto komisí nebyla jen pomoc německým spoluobčanům a řízení politicko-výchovné a kulturně-osvětové práce, ale také kontrola jejich životních podmínek a chování (Staněk, T., 1993: 112). V jedné takové okresní komisi (v Sokolově), ve které měly vždy své zástupce jednotlivé národnostní skupiny, působil také pan Piverka, který své členství popisuje jako „snahu dozvědět se více o životě německé menšiny a využít právní rámec, který jí v poměrně malém rozsahu poskytovala Národní fronta“. Když byl později zvolen poslancem Národní rady, pokusil se o založení samostatného výboru pro otázky menšin, což se mu přes odpor v řadách vedení nakonec podařilo – název výboru pro záležitosti obcí “Výbor pro národní výbory“ byl doplněn o slova “a menšiny“. Zrušen byl až v roce 1990 založením nového výboru (Piverka, W., 2006: passim).

V roce 1956 vzniklo Kulturní a informační středisko NDR, určené ale pro Čechy a Slováky, ne pro české Němce. Nakupovaly se knihy, noviny, tiskoviny a jiné propagační materiály, určené pak i pro české Němce, hlavně však z důvodů propagandistických. Začal vycházet odborářský bulletin *Mitteilungen*, určený funkcionářům ROH. Vysoká byla odborová organizovanost u pracujících českých Němců (Otčenášek, J., 2006: 45).

Po pádu komunistického režimu v roce 1989 došlo k zásadní společenské změně, kterou provázela značná euforie. “Zasažení“ jí byli samozřejmě i příslušníci německé národnosti žijící v Československé republice. Jak již bylo řečeno, nastala doba rodících se aktivit v řadách českých Němců, které doposud nebylo možno realizovat. Zároveň si ale příslušníci německé národnostní menšiny uvědomovali, že nebudou chtít zůstat “pouze“ u toho, ale že díky novým možnostem bude třeba nalézt nové postavení v ustavující se demokratické společnosti, a také vytýčit si cíle a vyjádřit své potřeby.

Jan uvádí J. Otčenášek, došlo v podstatě ke shrnutí požadavků, které byly již formulovány koncem 60. let (viz výše v této kapitole). Vypuštěna tehdy byla nutná společenská angažovanost a čeští Němci požadovali:

1. začátek seriózní diskuse o příčinách a průběhu nuceného vystěhování většiny československých Němců;
2. řešení otázky odškodnění obětí poválečných křivd a českých Němců vůbec;
3. začít řešit možnost získání německého státního občanství pro české Němce;
4. nalézt platformu pro česko-německý dialog, nejen o současné a budoucí spolupráci, ale také o dořešení sporných míst v dějinách (Otčenášek, J., 2006: 103).

2.6.3 Spolkový život příslušníků německé národnostní menšiny po roce 1989

Německá menšina má vybudovanou rozsáhlou síť svých spolkových organizací - občanských sdružení. V zásadě ale existují dvě organizační uskupení: již zmíněná organizace Kulturverband der Bürger deutscher Nationalität der ČR (Kulturní sdružení občanů ČR německé národnosti) s regionálními organizacemi, z nichž některé mají též právní subjektivitu a od roku 1993 působící organizace Landesversammlung der Deutschen in Böhmen, Mähren und Schlesien (Shromáždění Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku - dále jen "Shromáždění Němců"), taktéž s řadou regionálních organizací. Některé regionální organizace přitom fungují zcela autonomně, např. Verband der Deutschen Riesengebirge (Svaz Němců Podkrkonoší) se sídlem v Trutnově, Verband der Deutschen Nordmähren – Adlergebirge (Svaz Němců severní Morava – Orlické hory) se sídlem v Šumperku či také občanská sdružení příslušníků německé menšiny v jiných regionech (v současnosti kupříkladu Deutscher Sprach- und Kulturverein Brünn - Německý jazykový a kulturní spolek Brno) apod. Celkem jde o více než 40 německých menšinových organizací, v jejichž stanovách je deklarován německý národnostně menšinový aspekt.

(<http://www.vlada.cz/dokument3778.html>)

Kulturní sdružení z toho eviduje 28 organizací s více než 2 000 členy.

(<http://www.vlada.cz/cs/rvk/rnm/mensiny/default.html>)

Shromáždění Němců pak v současné době zastřešuje 22 samostatně registrovaných svazů, které působí v jednotlivých regionech. V jeho řadách se nachází kolem 5 800 členů. Některé z nich v sobě zahrnují ještě několik místních poboček⁴. Při Shromáždění Němců působí ještě jedna organizace – JUKON. Jedná se o skupinu mladých lidí ve věku od 18 do 30 let, která si klade za cíl přispět k dobrým vztahům mezi Čechy a Němci. Její členská základna čítá kolem 140 osob z řad mládeže německé menšiny žijící v České republice.

(<http://www.jukon.net?catid=6>).

Důvodem založení Shromáždění Němců byla víra jeho zakladatelů v to, že bude atraktivnější než staré Kulturní sdružení se svou komunistickou minulostí. Na druhou stranu ale právě Kulturní sdružení přesto, že v některých regionech prošlo krizí, bylo v jiných úspěšné. O tom svědčí jeho rozšíření na Moravu. Přesto kontroverzní jméno Kulturního sdružení, jeho pasivita v některých regionech a problémy v komunikaci, obtížná finanční situace atd. vedly k tomu, že německá národnostní skupina v rozvíjejících se demokratických poměrech ztrácela jednotnou reprezentaci, která by mohla představit zájmy této části společnosti ústavním činitelům a úřadům v celostátním měřítku (Götze, A., 1999: 112).

⁴ Obě organizace, které budou představeny v Empirické části spadají pod Shromáždění Němců, jedna z nich, Svaz Němců – region Chebsko, má navíc i své místní pobočky.

Na zajištění podpory příslušníků německé národnostní menšiny fungují v České republice také tzv. setkávací střediska. Jedná se o kontaktní místa Němců žijících u nás. Jejich zřízení a podporu schválila spolková vláda v Německu. Cílem těchto středisek je působit ve prospěch rozvoje a prohlubování česko-německého porozumění. Střediska organizují různé akce a aktivity. Pro svou činnost jsou vybavena společenskými místnostmi, učebnami pro výuku německého jazyka a knihovnou s německou literaturou. Střediska byla původně financována prostřednictvím Sudetoněmeckého krajanského sdružení, od roku 1995 je finančně podporuje německé velvyslanectví. Od začátku však Spolková republika Německo chápala tuto podporu jako dočasnou, a tak postupně začalo z její strany docházet k redukovaní finančních příspěvků. S tím jsou spojené problémy s udržení činnosti těchto středisek, jelikož samofinancování není zejména vzhledem k vysokému věku jejich členů ideální. H. Frištenská a A. Sulitka v této věci ale namítali, že provozovatelé těchto středisek mohou žádat o podporu například u Ministerstva kultury, což ale prý nečiní (Frištenská, H., Sulitka, A., 1996). V současné době je evidováno 23 setkávacích středisek (viz Příloha 3). Většina byla zřízena při regionálních svazech Shromáždění Němců. Tento případ se vztahuje i na Svaz Němců – region Chebsko a Chebské společenství při Horním Slavkově (viz Empirická část).

2.6.4 Spolkové právo

2.6.4a Prameny platné na území dnešní České republiky v minulosti

Spolkovým právem se rozumí právo neobchodních společenství neboli právo spolků (něm. Vereinsrecht). Spolkové právo je třeba odlišovat od práva shromažďovacího, s nímž souvisí i právo petiční, přestože jsou obě indikátorem demokracie a jejího stavu. I. Telec pak k tomuto rozlišení uvádí: „...právo spolkové je právem společenství jakožto právnických osob, což neplatí o právu shromažďovacím a petičním“. Dále upozorňuje na nejednotné právní názvosloví a používání synonymních výrazů. Poukazuje také na používání v této oblasti nevhodného výrazu sdružení, resp. občanské sdružení, a to z hlediska legislativně jazykové a názvoslovné jednoty soukromého práva. To platí i přesto, že je tento výraz rozšířený v praxi i v dnešním právním řádu, pod vlivem cit. zákona č. 83/1990 Sb. Sdružení má totiž v českém legislativním jazyce též jiný význam, a to jako sdružení osob bez založení právnické osoby. Z tohoto důvodu volí používání výrazů společnost nebo spolek, které významově zužují obecný výraz “soubor osob“ pouze na některé (Telec, I., 1998: passim).

V letech 1951 – 1990 československý právní řád používal výraz dobrovolné organizace. Pro bližší rozlišení se k tomuto výrazu postupně přidával přívlastek “společenská“, až zůstalo pouze u tvaru “společenská organizace“, který měl jistý politickoideologický nádech. Výrazy jako spolek, spolkové právo byly marxisticko-leninskou teorií společenských organizací odmítány jako “buržoazní“ chápání tohoto jevu. To dosvědčuje také M. Řehůřek, který k tomuto v roce 1985 napsal: „Jedním z kvalitativně nových znaků socialistického politického systému je podstatně jiné postavení společenských organizací i význam, jaký mají v socialistické společnosti. Na rozdíl od formálně podobných institucí v buržoazní společnosti (spolků, korporací apod.), které podle názorů buržoazních politologů představují čistě zájmové organizace bez formálního vlivu na utváření politických a státně mocenských vztahů (ten se oficiálně připisuje jen politickým stranám), jsou společenské organizace součástí socialistického politického systému a podílejí se na rozhodování o veřejných záležitostech. Jejich funkce je tedy dvojjediná. Slouží jednak uspokojování skupinových a individuálních zájmů svých členů, jednak umožňují účast pracujících na správě státu a na řízení socialistické společnosti (Řehůřek, M., 1985: 8-9).

2.6.4b Současný stav

Příslušníci národnostních menšin mohou v souladu s platnou právní úpravou bez omezení zřizovat své organizace, které rozvíjejí činnost jako nestátní neziskové organizace národnostních menšin. Občanská sdružení příslušníků národnostních menšin mají individuální i kolektivní členství, sdružují příslušníky národnostních menšin i občany většinové společnosti. Existují také svazy a sdružení sdružující kolektivní členy více menšin, např. Asociace národnostních sdružení ČR.

(<http://www.mvcr.cz/rady/kompletni/sdruzeni.html>)

V největší míře se jako právní forma organizací, které sdružují příslušníky německé menšiny, vyskytuje občanské sdružení. Registrace se řídí stejnými pravidly jak pro příslušníky národnostních menšin tak většinové společnosti. Účelem založení je výkon sdružovacího práva. Důležitou zásadou je také to, že se jedná o subjekty nepolitické.

Zákon o sdružování občanů nabyl účinnosti dne 1. května 1990. Tento zákon mj. stanoví:

- „(1) Občané mají právo se svobodně sdružovat.
- (2) K výkonu tohoto práva není třeba povolení státního orgánu.
- (3) Tento zákon se nevztahuje na sdružování občanů

- a) v politických stranách a politických hnutích,
- b) k výdělečné činnosti nebo k zajištění řádného výkonu určitých povolání,
- c) v církvích a náboženských společnostech". (viz Zákon 83/1990 Sb., § 1)

Dále pak:

„(1) Nikdo nesmí být nucen ke sdružování, k členství ve sdruženích ani k účasti na jejich činnosti. Ze sdružení může každý svobodně vystoupit.

(2) Nikomu nesmí být občansky na újmu, že se sdružuje, že je členem sdružení, že se účastní jeho činnosti nebo jej podporuje, anebo že stojí mimo ně.

(3) Práva a povinnosti člena sdružení upravují stanovy sdružení.”

(viz Zákon 83/1990 Sb., § 3)

Založit sdružení mohou minimálně tři občané, z nichž alespoň jeden musí být starší 18 let (přípravný výbor), podáním žádosti⁵ (Zákon 83/1990 Sb.).

Registrace občanského sdružení není tedy tak náročná, jak je tomu u jiných forem. Výhodou je pak také celkem rychlé vyřízení celého procesu (zhruba během 10 dní). Nedořešenou oblastí je oblast likvidace občanských sdružení. Stává se, že občanské sdružení sice ukončí svou činnost, jelikož ale není tato skutečnost oznámena, subjekt nadále figuruje v evidenci. Tím dochází ke zkreslení statistiky.

Současná právní úprava je následující:

Zákon číslo 83/1990 Sb., o sdružování občanů
 ve znění zákona číslo 300/1990 Sb., zákon kterým se mění a doplňuje zákon č. 83/1990 Sb.,
 o sdružování občanů
 ve znění zákona číslo 513/1991 Sb., Obchodní zákoník
 ve znění zákona číslo 68/1993 Sb., zákon, kterým se mění a doplňují některé zákony na
 úseku všeobecné vnitřní správy
 ve znění zákona č. 151/2002 Sb., zákon, kterým se mění některé zákony v souvislosti
 s přijetím soudního řádu správního
 ve znění zákona číslo 230/2006 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 89/1995 Sb., o státní
 statistické službě, ve znění pozdějších předpisů a další
 související zákony
 ve znění zákona číslo 342/2006 Sb., zákon, kterým se mění některé zákony související
 s oblastí evidence obyvatel a některé další zákony.

⁵ Další náležitosti viz internetové stránky Ministerstva vnitra
 (<http://www.mvcr.cz/rady/kompletni/sdruzeni.html>).

3. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

3.1 KLÍČOVÁ FAKTA O NEZISKOVÉM SEKTORU VE STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPĚ

Jednou z pozoruhodných vlastností neziskového sektoru v postkomunistických zemích je skutečnost, že se v něm stále plně odráží dědictví komunismu. Dokládá to relativně silné postavení oblastí kultury a rekreace, profesních sdružení a odborů, což jsou dva typy činností, které byly tolerovány komunistickým režimem. Charakteristická je ambivalentnost neziskového sektoru – spolužití starého a nového. Nadále zde přetrvává představa občanů, že jejich sociální zabezpečení je povinností státu. Oblast sociálních služeb, zdravotní péče a vzdělávání, která je základem neziskového sektoru v rozvinutých zemích je zde pak omezena (Salamon, Anheier, 1999: 53).

Pro dosažení skutečně fungujícího neziskového sektoru v této oblasti je nutné plnění zejména tří mimořádně důležitých úkolů:

- pečovat o legitimitu – zejména je důležité vyvarovat se toho, aby se již neopakovaly situace, které nastaly v období po pádu komunismu - díky mezerám a nejistotám v zákonech došlo k několika případům podvodů v mnoha zemích, kdy byly neziskové organizace zneužity k obohacení svých zakladatelů;
- zvyšovat akceschopnost – zejména to znamená vybudovat a uchovat soběstačný neziskový sektor a občanskou společnost, vybudovat institucionální infrastrukturu pro neziskový sektor, aby bylo zajištěno školení, předávání informací, a aby se sjednotil hlas pro přímé jednání s vládou, zvláště na státní úrovni;
- vytvářet finanční zdroje – především by měla být pěstována kultura dobročinnosti a dárcovství (Salamon, Anheier, 1999: 53-54).

3.2 INDEX OBČANSKÉ SPOLEČNOSTI V ČESKÉ REPUBLICCE

Index občanské společnosti je výzkumný projekt, který byl od roku 2003 realizován v 60 zemích světa (včetně České republiky). Jeho cílem bylo podpořit pozitivní společenské změny a udržitelnost občanské společnosti (Dohnalová, M., 2004: 93-94). Posouzení stavu občanské společnosti v jednotlivých zemích se zakládalo na čtyřech dimenzích občanské

společnosti – na její struktuře, vnějším prostředí, hodnotách a vlivu. V rámci projektu byly uskutečněny čtyři regionální konzultace s představiteli organizací občanské společnosti ve čtyřech vybraných krajích (mezi nimi byl i kraj Karlovarský). Na závěr projektu byl uskutečněn národní seminář, kde byly diskutovány poznatky z výzkumu a identifikovány silné a slabé stránky.

Mezi ty silné patří:

- lidské zdroje: velký počet lidí, kteří jsou ochotní se angažovat, jsou flexibilní, plní entuziasmu a vzdělaní pro oblast, kde působí;
- různorodost organizací občanské společnosti: je pokryta pestrá škála činností, poslání a cílových skupin;
- ochrana životního prostředí jako hodnota: ekologické organizace, které byly význačné již před rokem 1989;
- ochrana životního prostředí jako vliv: ekologickým organizacím se od počátku 90. let daří lobovat a ovlivňovat zákony, jsou téměř jediní v občanské společnosti, kdo se angažuje v kontrole státu a firem na národní úrovni;
- starost o sociálně slabé skupiny jako hodnota – pomoc chudým, nevzdělaným, nemocným a vyloučeným a znevýhodněným skupinám lidí;
- starost o sociálně slabé skupiny jako vliv: organizace občanské společnosti se od roku 1989 postupně staly silným producentem sociálně zdravotních služeb;
- generování témat veřejné diskuse a politiky – schopnost pojmenovat existující problémy, udělat z nich témata diskuse a nastolit je k řešení.

Za slabé stránky občanské společnosti pak byly označeny tyto oblasti:

- klientelismus – zneužívání pravomocí či postavení k osobnímu účelu a zvýhodňování blízké skupiny či osob;
- neprůhlednost – ve většině případů se nejedná o záměr ale spíše o vedlejší důsledek, mylný je v tomto případě názor, že stačí jen poslání, které je hodno respektu, mnoho organizací také nemá personál, který by například připravil výroční zprávu ani peníze na její výrobu;
- neschopnost sebe-propagace – neschopnost “prodat se“;
- neprofesionalita – nedostatek profesionálů k zajištění strategického plánování, fundraisingu, managementu a komunikace s veřejností;
- špatná kvalita řízení a rozhodování – problém české společnosti obecně;
- malé finanční zdroje – a s tím související velká závislost na dobrovolné práci a malé možnosti dalšího rozvoje;
- špatné fungování zastřešujících organizací – důvodem je vznik bez potřeby zdola, bez patřičné členské základny, důvěry a respektu;

- neschopnost komunikovat spolu či směrem mimo občanskou společnost – vůle a schopnost komunikovat mezi sebou, směrem k veřejné správě i firmám je často malá;
- neschopnost mobilizovat veřejnost (Vajdová, T., 2005: 67-69).

Ze silných a slabých stránek občanské společnosti, které jsou shrnuty v této kapitole, vybírám pro porovnání celkového obrazu České republiky a poznatků týkajících se organizací shromažďujících příslušníky německé národnostní menšiny pouze ty, které jsou pro toto srovnání relevantní. Ze silných stránek je to bod lidské zdroje, ze slabých stránek poté body neprůhlednost, neschopnost sebe-propagace, neprofesionalita, malé finanční zdroje a neschopnost komunikovat spolu či směrem mimo občanskou společnost.

Zprávu z výzkumného projektu Index občanské společnosti jsem vybrala jako podklad proto, že dle mého názoru obsahuje užitečné a přesné údaje, které byly získány na základě vyčerpávajícího posouzení občanské společnosti v době nedávno minulé. Do výzkumu byla zahrnuta celá škála typů organizací občanské společnosti. Díky tomu je možné porovnat, jakou měrou se shodují či liší poznatky, které jsem získala zkoumáním “národnostních organizací“, oproti těmto všeobecným poznatkům. Důležité se mi jeví také to, že mezi kraje, ve kterých probíhala regionální šetření pro tento výzkumný projekt, byl zahrnut i kraj Karlovarský, na nějž se zaměřuje i má práce.

3.3 TEORIE VZNIKU NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ

Na otázku po důvodu vzniku neziskových organizací odpovídá šest teorií, které vymezili Salamon a Anheier (podrobně viz Frič, P. Goulli, R., 2001: 76-78):

- Teorie heterogenity (selhání trhu/státu);
- Teorie přídavného faktoru (sociální podnikatelé);
- Teorie důvěry (smluvní selhání);
- Teorie sociálního státu (neziskový sektor jako reziduální kategorie);
- Teorie vzájemné závislosti (selhání neziskových organizací);
- Teorie sociálních zdrojů (liberální, sociálně demokratický, korporativistický a etatistický model).

3.4 CÍLE PŘI ZAKLÁDÁNÍ NESTÁTNÍCH NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN – PŘÍKLAD LOTYŠSKA

Vzhledem k velmi omezenému počtu sociologických studií o nestátních neziskových organizacích národnostních menšin dlouhodobě usazených na daném území (ne nově příchozích komunit a skupin), bych chtěla pro srovnání přiblížit výsledky alespoň jedné z nich. Jedná se o studii G. Racka, která pojednává o neziskových organizacích národnostních menšin, které mají zastoupení v Lotyšsku (ruská, běloruská, ukrajinská, polská, litevská, židovská, romská, německá a estonská). Autor popisuje pouze registrované organizace, které mají ve svém statutu definováno, že jejich posláním se stala reprodukce etnické kultury národnostní skupiny (Racko, G., 2008). Přesto, že situace národnostních menšin v Lotyšsku je odlišná od situace německé národnostní menšiny žijící u nás, můžeme zde nalézt určité podobnosti dané zejména historickým vývojem, kterým prošly obě země (ČR a Lotyšsko) v minulosti.

V 18. století byly baltské země (tedy i Lotyšsko) začleněny do ruského impéria. Odpovědí na to bylo národní obrození lotyšského národa v 19. století. V 80. letech 19. století došlo k násilné rusifikaci baltských provincií; v této době bylo i základní vzdělání poskytováno výhradně v ruštině (Vývoj lotyšského hospodářství, 1998: 10). Vývoj českých zemí zase probíhal v rámci habsburské monarchie až do jejího rozpadu v roce 1918. Požadavek národnostní nezávislosti pro Lotyšsko zesílil v prvních letech 20. století; vyhlášena byla v roce 1918. Období nezávislosti pak trvalo do doby, než došlo k podpisu paktu o neútočení mezi SSSR a Německem (možno připodobnit k Mnichovu u nás) a Lotyšsko spolu s Litvou a Estonskem připadlo SSSR (Pabriks, A., Purs, A., 2002).

Lotyšsko tedy bylo nezávislé v meziválečném období – bylo republikou (zhruba jako první republika u nás). V letech 1947 – 1949 byl zahájen proces násilné kolektivizace. Do Pobaltí byly nastěhovány ruské rodiny, aby byly klíčové vedoucí pozice pokud možno v rukou Rusů. Ještě horší bylo přesídlování obyvatel opačným směrem, tzn. Lotyšů do jiných částí SSSR. Statisíce režimu nepohodlných osob byly deportovány na Sibiř, kde jich spousta tragicky zahynula. V důsledku masových přesunů obyvatelstva tvořili Rusové na konci 80. let téměř třetinu obyvatel Lotyšska. Preference ruštiny a ruské kultury vedla k potlačování domácích jazyků (Miškovský, J., 2002: 16). Také v současné době žijí na území Lotyšska významné národnostní menšiny, které tvoří celkem 41,8 % populace Lotyšska. Největší zastoupení má ruská menšina (29,2 %), dále menšina běloruská (4 %), ukrajinská (2,6 %), polská (2,5 %), litevská (1,4 %), židovská (0,4 %), romská (0,4 %), německá (0,2 %) a Estonská (0,1 %) (Racko, G., 2008). Co se týče poměru velikosti majoritní společnosti a minoritních skupin, ten se v ČR oproti Lotyšsku liší. Minority mají u nás mnohem menší podíl, německá menšina

pak konkrétně tvoří pouhých 0,4 % obyvatel (srov. kapitola 2.5). Také pohyb příslušníků německé národnostní menšiny byl odlišný – odsun Němců z Československa, který znamenal výrazný úbytek jejich počtu (viz kapitola 2.5) - oproti masovému přistěhovalectví Rusů do Lotyšska (viz výše v této kapitole).

V 70. letech se začaly objevovat první protesty proti režimu, z nichž vznikla myšlenka na plnou nezávislost Lotyšska (Vývoj lotyšského hospodářství, 1998). Vyvrcholením bylo vyhlášení nezávislosti 4. května 1990 (Pabriks, A., Purs, A., 2002).

Po pádu sovětského režimu vzrostl v Lotyšsku počet neziskových organizací národnostních menšin. Nárůst nově založených neziskových organizací byl v průběhu následujících let konstantní. Studie G. Racka, ze které vycházím mapuje cíle organizací národnostních minorit, které byly založeny v roce 1993 a 2003. Porovnává je mezi sebou, a také ve vztahu k možnostem daného období. V těchto dvou letech došlo také k registraci největšího počtu organizací v průběhu daného roku za celé období, které tyto roky ohraničují. První organizace se objevila na konci 80. let, a poté vznikaly další. Jejich institucionalizace byla umožněna díky ukončení politického omezování etnické mobilizace. Poměrně vyšší počet registrací neziskových organizací národnostních menšin během roku 2003 je pak spjat se vznikem politických a ekonomických možností vytvořených se vznikem Sekretariátu Ministerstva pro zvláštní záležitosti a otázky integrace do společnosti⁷ (dále jen "Ministerstvo") na začátku tohoto roku.

Cíle organizací založených roku 1993⁷

Tyto organizace se více zabývaly reprodukcí tradičního kulturního a sociálního kapitálu tím, že se snažily sjednotit zástupce národnostní skupiny za účelem zachovat jejich jazykové a literární dědictví. Zejména se jedná o snahu o zachování tradic, jazyka, literatury a náboženství národnostní skupiny. Tyto organizace byly založeny, aby sjednotily a integrovaly zástupce národnostních skupin a navázaly kulturní a ekonomické vztahy s politickými institucemi své země, vybudovaly základní, střední a nedělní (náboženství) školy pro mladší generaci, organizovaly etnické festivaly a koncerty a otevřely knihovny a vydavatelství.

Hlavní problémy pak tyto organizace spojovaly s nedostatkem peněz, a také s jejich špatnou dostupností. Problematická se jim jevila ale i situace poté, co byla finanční podpora získána (nevznikla na základě vlastní práce; přerozdělování je spojeno s dalekosáhlým vysvětlováním).

⁶ V originále "the Minister for Special Assignments for Society Integration Affairs".

⁷ Tento oddíl vychází z článku G. Racka (Racko, G., 2008).

Za faktory, které pomáhají dosažení cílů těchto organizací bylo považováno založení Ministerstva i podpora vlády (pozn. tento názor zastávaly i organizace založené v roce 2003). Oproti později založeným organizacím byl však kladen větší důraz na podporu a pomoc ze strany státu. Celkově větší závislost těchto organizací na vládní intervenci pak pramení z jejich návyků přijatých v minulosti.

Co se týče způsobu definování aktivit členů organizací, tyto organizace kladly větší pozornost na loajalitu, čest, slušnost, sebeúctu a "etnickou identitu".

Jak již bylo zmíněno, mezi faktory, které dosažení cílů těchto organizací zabraňují, patří zejména nedostatek nezbytných finančních prostředků (pozn. to platí pro obě sledované skupiny organizací). Organizace z roku 1993 si stěžovaly na financování všeobecně. K ekonomickým problémům byly dále přidávány faktory spojené s nedostatkem komunikace s vládními institucemi, etno-psychologické problémy v interakci se zástupci ostatních etnických komunit, napětí mezi členy a rozpad organizací a nedostatek schopností a znalostí týkajících se financování.

Zachování etnických tradic do budoucna, bude dle těchto organizací možné pouze na základě dosažitelnosti finanční podpory od vládních institucí Lotyšska a rodné země té které skupiny.

Možnost ohrožení vlastní identity byla spatřována ze strany jiných komunit a byla chápána jako reálná a objektivní. Silněji bylo také vnímáno ohrožení v podobě asimilace – tedy ohrožení ze strany dominantní národnostní skupiny.

Cíle organizací založených roku 2003⁸

Organizace založené roku 2003 kladly větší důraz na akumulaci ekonomického kapitálu a profesionální vzdělávání. Přestože se tyto organizace, podobně jako organizace založené roku 1993, snažily o zachování tradičního etnického dědictví, nebylo to pro ně tolik spojeno se znesnadněnou politickou situací v minulosti, ale s uvědoměním si poklesu investic do reprodukce etnické kultury. Tyto organizace však odmítly investovat do reprodukce etnické oblasti tím, že by se staly součástí již existujících organizací. Jakákoli spojení s existujícími národnostními organizacemi byla vnímána jako napětí, jehož důvodem bylo přerozdělování ekonomické a symbolické moci.

⁸ Tento oddíl vychází z článku G. Racka (Racko, G., 2008)

Tyto organizace se také menší měrou zajímaly o samotné sjednocování členů etnické komunity, ale spíše se snažily o jejich řízení. Vedoucí těchto organizací se snažili vybírat budoucí členy hlavně na základě profesních kritérií spíše než z hlediska národnostního. Jejich cílem se tedy stalo řešení specifických úkolů a ne to, „jak dát dohromady lidi“. Zachování národnostního dědictví považovaly za jeden z mnoha cílů - pro dříve založené organizace to byl naopak cíl hlavní. Kromě toho se tyto organizace zabývaly možnostmi zaměstnávání, profesního vzdělávání svých členů, pomocí přestěhovalcům a participací ve vládou sponzorovaných projektech. Zastávaly názor, že stát by měl delegovat realizaci politických funkcí, týkajících se financování či grantů etnickým projektům, přímo na zástupce etnických komunit. Toto převedení pravomocí na cílové publikum bylo ospravedlňováno optimalizací při vynakládání peněz daňových poplatníků a pěstováním individuální zodpovědnosti.

Pomoc ze strany vlády byla těmito organizacemi považována za jednu z oblastí podpory, důležitá pro ně ale byla také osobní iniciativa. Aktivity členů posuzovali zástupci těchto organizací více z hlediska organizace událostí a idejí umožňujících adaptaci do měnícího se prostředí.

Výše zmíněný faktor, který zabraňuje organizacím dosahování cílů – nedostatek finančních prostředků, byl považován za problematický i novějšími organizacemi. Ty se však oproti těm starším snažily ospravedlňovat cíle pro to, aby tyto prostředky získaly.

Zachování tradičního národnostního dědictví dle vyjádření zástupců těchto organizací souvisí do značné míry s "individuální iniciativou". Přesto však tyto organizace zároveň zdůrazňovaly nevyhnutelnost úpadku tradiční kultury.

Ohrožení etnické identity bylo spojováno zejména s vlastní netečností lidí. Celkem vzato byli však zástupci těchto organizací spíše přesvědčeni, že identita ohrožena není. Případné ohrožení bylo pak vnímáno abstraktněji, popisováno pojmy jako je globalizace či volný tok informací.

4. EMPIRICKÁ ČÁST

PŘÍPADOVÉ STUDIE ORGANIZACÍ SVAZ NĚMCŮ – REGION CHEBSKO A CHEBSKÉ SPOLEČENSTVÍ PŘI HORNÍM SLAVKOVĚ

V této části zkoumám dvě konkrétní organizace, které byly založeny příslušníkem německé menšiny a jehož členskou základnu tvoří občané ČR německé národnosti. Obě organizace sídlí a působí na území Karlovarského kraje a vyvíjí činnost především kulturního rázu.

4.1 METODOLOGIE EMPIRICKÉ ČÁSTI

V této části se pokusím prozkoumat oba případy a získané informace o každém z nich porovnat mezi sebou. Zároveň se budu snažit zjistit, do jaké míry se uvedené údaje shodují se všeobecnými vlastnostmi neziskového sektoru v ČR (viz kapitola 3), a tím učinit závěr, který dané případy přesahuje.

Jak již bylo zmíněno, z hlediska charakteru výzkumu se jedná o výzkum kvalitativní, co se týče konkrétního přístupu půjde o případovou studii (Hendl, J., 2005: 104-117). Z technik kvalitativního výzkumu jsem použila analýzu dokumentů a rozhovor.

Z analyzovaných dokumentů jsem se zaměřila zejména na ty, které se vztahují k daným organizacím, a to na úřední dokumenty, jako jsou například stanovy a dokumenty sloužící k prezentaci a propagaci organizací. Dále také na osobní dokumenty a virtuální a archivní data. S cílem zhodnotit vztahy s institucemi, se kterými obě organizace (případy) přicházejí do styku (organizace občanského/firemního sektoru, instituce veřejného sektoru) byly analyzovány dokumenty, které tuto oblast mapují (zejména úřední dokumenty či archivní data v písemné i virtuální podobě). Ve všech případech se jedná o dokumenty, které vznikly v minulosti a za jiným účelem než je napsání mé práce. Jak uvádí J. Hendl, výhodou tohoto postupu je možnost získání rozmanitých informací, které by byly jinak těžko dostupné. Výhodou je pak také skutečnost, že data nejsou vystavena působení zdrojů chyb nebo zkreslení, jelikož je není možné ovlivnit. Jediné, na co má autor vliv, je výběr dokumentů (Hendl, J., 2005: *passim*). Omezení tohoto typu sběru dat je spatřováno ve vyhledávání informací a případné nekompletnosti, nepřesnosti či nedostatečné autenticitě získaných materiálů. To je však možné minimalizovat tím, že jsou vybírány věrohodné – oficiální dokumenty.

Z technik kvalitativního dotazování jsem aplikovala rozhovory pomocí návodu – je dán seznam otázek nebo témat, jež je nutné v rámci rozhovoru probrat (Hendl, J., 2005: 174). Výhodné je, že otázky mohou být volně formulovány dle právě vzniklé situace. Velmi podobné možnosti skýtá nestandardizovaný rozhovor, jak ho popisuje M. Disman (Disman, M., 2007: 308). Zde je také stěžejní interakce mezi tazatelem a respondentem, z níž poté krystalizuje samotná forma rozhovoru. V tomto případě je však předem daný pouze obecný plán, který nezahrnuje ani výčet otázek. Oproti tomu návod, který je používán u rozhovoru podle návodu zajistí, že nebude během rozhovoru opomenuto některé z témat. Přesto však tento typ rozhovoru umožňuje respondentovi vyjádřit vlastní perspektivy a zkušenosti (Hendl, J., 2005: 174). Všeobecným omezením sběru dat prostřednictvím rozhovoru je pak zejména možné zkreslení dané přítomností tazatele, nebo skutečnost, že se často musí odehrávat v umělých podmínkách. Ve dvou případech bylo mé tázání (rozhovory 3 a 5) součástí pozorování v přirozené situaci (přímo v jedné z organizací během pracovního dne; jako návštěvník pořádané kulturní akce). Dle Dismana existují různé stupně toho, jak se výzkumník ztotožní se zkoumaným prostředím (srov. Disman, M, 2007: 305). V mém případě se jednalo o kategorii, kterou nazývá “pozorovatel jako participant“, tj. majoritní funkcí v této situaci je funkce tazatele. Zároveň s ní je prováděno pozorování. Pozorované osoby jsou seznámeny s probíhajícím pozorováním, nejedná se tedy o předstírání role člena. Než byla uskutečněna jednotlivá dotazování, byli respondenti informováni o tom, že získaná data budou použita pro účely mé bakalářské práce.

Na závěr tohoto oddílu bych chtěla zmínit, že všichni respondenti projevovali o mou práci zájem. Velmi si také cením jejich ochoty a pozornosti při zodpovídání otázek a času, který věnovali rozhovorům.

4.2 OBČANSKÝ SEKTOR V KARLOVARSKÉM KRAJI

4.2.1 Základní charakteristika kraje

Karlovarský kraj se skládá ze 3 okresů (Cheb, Karlovy Vary a Sokolov). Podle současného administrativního členění se nachází na území kraje celkem 132 obcí nejrůznější velikosti, tvořených jednou až několika desítkami částí (516), což z něj v rámci ČR dělá kraj s nejnižším počtem obcí. Počet obyvatel Karlovarského kraje k 30. září 2006 dosáhl 303 874. Sídlem kraje a zároveň největší obcí kraje jsou Karlovy Vary s 52 359 obyvateli. (<http://www.nuts2severozapad.cz/region>)

4.2.2 Povaha osídlení

Smišené národnostní osídlení současného Karlovarského kraje má původ již ve středověku. Období velké hospodářské krize počátkem třicátých let vedoucí k nástupu fašismu radikalizovalo německou národnostní menšinu a po Mnichově vedlo k odtržení Karlovarska od Čech a po skončení války k vystěhování většiny německého obyvatelstva (Kafka, M. 2000: 80). To až na výjimky znamenalo prakticky úplnou likvidaci všech dosavadních sociálních vazeb na daném území včetně zrušení kulturních tradic, náboženských a církevních zvyklostí, ustálených občanských forem a etnografických a folkloristických institucí a obyčejů. (Kastner, Q., 1996: 19-20). Poválečné osídlování pak mělo nahradit až 80% úbytek původního obyvatelstva.

4.2.3 Občanský sektor

V roce 2006 byl v Karlovarském regionu dokončen projekt s názvem "Poznejme se", který iniciovala organizace PROTEBE LIVE z Karlových Varů. Jeho cílem bylo zmapovat neziskové organizace působící v tomto kraji. Na základě tohoto sběru dat byl sestaven katalog, který čítá necelých 200 neziskových organizací. Avšak už jen občanských sdružení je v Karlovarském kraji registrováno na 1 250. Autoři katalogu deklarují, že to může být známkou toho, jak málo některým neziskovým organizacím záleží na tom, zda je někdo zná (Poznejme se, 2006). Katalog je dostupný také elektronicky⁹, tzn. že údaje v něm obsažené mohou být dále doplňovány.

⁹ V elektronickém katalogu jsou zaneseny také údaje o obou organizacích, které zkoumám v empirické části. Obě jsou zařazeny do sekce kulturní.

4.3 SVAZ NĚMCŮ – REGION CHEBSKO

Bund der Deutschen - Landschaft Egerland

4.3.1 Založení Svazu Němců – Region Chebsko

Svaz Němců – Region Chebsko (dále jen Svaz Němců) byl založen jako občanské sdružení 4. února 1992 registrací na Ministerstvu vnitra České republiky na základě zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů. Sídlem tohoto sdružení je Cheb (Seznam občanských sdružení, odborových organizací a organizací zaměstnavatelů, 2007).

Zakladatelem Svazu Němců byl pan Seff Heil, který byl v letech 1989 – 2000 spolkovým předsedou organizace “odsunutých Chebanů“ Bund der Eghalanda Gmoin sídlící v Marktredwitz. Ustavující schůze byla svolána na 29. listopadu 1991 a konala se v Chebu. Pozvání přijalo 44 zástupců různých německých spolků ze západních Čech. Bylo zvoleno představenstvo, které se skládalo z předsedy (první předsedkyní se stala paní Hilde Surová), dvou zástupců, dvou jednatelů (jedním z nich byl pan Šulko) a dvou členů ve funkci pokladníka.

V současné době je předsedou Svazu Němců pan Richard Šulko. Pan Šulko se narodil roku 1960 v Plzni (Šulko, R., Životopis). Vyrůstal u své německé prababičky v Plachtíně (okres Plzeň). Kraj si od svého dětství zamiloval natolik, že se zde rozhodl zůstat. Od malička slyšel od své prababičky chebské nářečí. To poté samozřejmě nebylo možné užívat. Situaci, kdy se s ním znovu dostal do styku popsal pan Šulko takto: „Znovu jsem ho slyšel při setkání s chebskou mládeží v Německu. Znovu učili Němce tady v Čechách. Já tomu říkám reimport kultury, tomu znovusetkání.“ Svou nynější manželku Irenu potkal v obci Nečtiny, vychovává s ní tři děti. Pan Šulko se hlásí ke svým německým předkům (Rozhovor 2).

4.3.2 Poslání Svazu Němců a jeho cílové skupiny

Posláním se stala služba občanům německé národnosti, poskytování možnosti scházet se a udržovat své zvyky, jazyk, lidové kroje, písně, tradiční rukodělné práce apod. (Rozhovor 2). Neméně důležité je také vytvoření podmínek a poskytnutí prostoru k vzájemnému setkávání Čechů a Němců z obou stran hranic a s tím související pomoc při řešení každodenních

problémů obyvatel příhraničních oblastí. Hlavním cílem Svazu Němců je zachování a rozvoj Chebského-Egerlandského kulturního dědictví.

Ze Stanov Svazu: „Svaz vykonává svoji činnost v duchu porozumění mezi národy, obzvláště mezi občany České republiky a Německa“.

4.3.3 Činnost Svazu Němců

Mezi jednu z hlavních činností Svazu Němců patří péče o česko-německé setkávací středisko. Za objekt vhodný pro vybudování takového centra byl vybrán dům Balthasara Neumana v Chebu (viz Příloha 4). Nájemní smlouva byla s sepsána s tehdejší Okresním úřadem v Chebu v roce 1992. Pronájem byl sjednán na dobu 25 let. Objekt byl tehdy ve velmi špatném stavu, avšak díky finančním prostředkům od Spolkové republiky Německo (příspěvek ve výši 2,5 milionu) se jej podařilo opravit a ještě téhož roku bylo centrum uvedeno do provozu. Vzhledem k náročnosti provozu bude však zřejmě muset v blízké budoucnosti jak setkávací středisko tak Svaz Němců hledat jiné prostory pro svou činnost. Pan Šulko to specifikoval: „V současné době se potýkáme hlavně s finančními problémy v souvislosti s nájmem nemovitosti, ve které máme sídlo“ (Rozhovor 4).

Ve stávajících prostorách setkávacího střediska je návštěvníkům k dispozici přednáškový sál, učebna, výstavní síň a knihovna s více než 5 000 svazky knih a novinami (například Karlsbader Zeitung, Heimatbrief, Graslitzer Nachrichten, Sudetendeutschezeitung a dokud byly vydávány tak také noviny Prager Volkszeitung Kulturního sdružení¹⁰), které sem dodávají krajanská sdružení. V rámci činnosti setkávacího střediska je pravidelně organizována výuka německého jazyka (každý školní rok). Výuka je rozdělena do dvou semestrů, přičemž nyní, v zimním semestru 2007/2008, zde probíhají dva kurzy; pro začátečníky a pro pokročilé. V každém je vždy zapsáno maximálně 10 studentů. Výuku zajišťuje aprobovaná lektorka, která sem dochází. Kurzovné, které studenti hradí, je příjmem setkávacího střediska. Výuka německého jazyka je zajišťována i pro děti v Mateřské škole (výuku navštěvuje cca 12 dětí). Získané znalosti pak děti předvádí členům svazu v připraveném “předvánočním vystoupení” – v minulém roce proběhlo představení v úterý 11. prosince (Rozhovor 3).

¹⁰Vydávání těchto novin bylo z finančních důvodů ukončeno v roce 2006.

Stěžejní oblastí, ve které je Svaz Němců činný je oblast kulturní. Mezi hlavní kulturní aktivity patří pořádání koncertů. Každoročně je organizován koncert „Hudba nezná hranic“ (viz Příloha 5). Dále tato oblast zahrnuje pořádání výstav. Pravidelně se koná výstava nazvaná "Tady jsem doma", která prezentuje fotografie "Moala Richarda" (Šulka) z jeho rodných Nečtin (Die Egerländer aus dem Egerland, 2007). V listopadu 2005 proběhla v setkávacím středisku výstava České vesnice (Böhmische Dörfer), kterou uspořádalo Gymnázium v Chebu, a která zakončila 1. etapu projektu "Tady jsme doma". Projekt běží od roku 2003 a má přiblížit rodnou zem, kraj a jeho historii tím, že představuje místa historického Chebska, která padla za oběť komunistickému režimu¹¹. Nyní byla zahájena druhá etapa navazující na tu první, jež byla zahrnuta do programu Krajina za školou. Materiál výstavy byl doplněn a rozšířen. Za akcí stojí skupina zhruba 15 studentů chebského gymnázia v čele se svým profesorem, kteří studovali příhraniční oblast, kde dříve stála selská stavení, původně osídlená německými obyvateli, kteří odtud byli vyhnáni a vesnice tudíž zanikly. Dvojice snímků mapuje vývoj krajiny v průběhu jednotlivých let. Chebské gymnázium spolupracuje na tomto projektu s Gymnáziem Otta Hahna v Marktredwitz. Výstava ponese název České vesnice – ztracené vesnice v českém pohraničí a bude k vidění od ledna roku 2008. Projekt byl spolufinancován z prostředků EU v rámci iniciativy Společenství Interreg IIIA a Nadací Vodafone z grantového programu Vpohybu¹². Finančně ji podpořilo také Shromáždění Němců, konkrétně pořízením tiskovin.

Svaz Němců se dále snaží o zachování "Egerlandských" zvyků, obyčejů, nářečí a lidových písní. Proto kromě jiného organizuje setkávání rodáků v Čechách i v Německu, vydává knihy a hudební nosiče (viz Příloha 6). Pořádána jsou také autorská čtení. Poslední vydanou knihou Richarda Šulka je kniha s názvem "Da Moala Richard dazühl". Pan Šulko s rodinou se také věnuje chebským lidovým tancům. Díky chebské taneční skupině "Die Målas" tak pomáhá zachovat tyto tance pro další generace. Skupina na vystoupeních obléká tradiční chebské kroje, které jsou pro tuto příležitost ručně vyráběny. V rámci kulturní činnosti pečuje sdružení také o hřbitovy v regionu (Rozovor 2).

¹¹ Uvedené poznatky jsem získala díky rozhovoru, který se konal v rámci mé návštěvy v sídle Svazu Němců (Rozhovor 3). Během ní jsem si mohla prohlédnout fotografie, které byly součástí výstavy, a také prostory, ve kterých jsou výstavy pořádány.

¹² Podpořené projekty v roce 2007: Böhmische Dörfer (České vesnice) – Cheb – částka 120 060 Kč. Cílem projektu je zmapovat zaniklé vesnice v chebském pohraničí a připravit z nasbíraného materiálu výukovou publikaci, internetové stránky a fotografickou výstavu. Realizuje skupina Anthony Bilice a studenti chebského gymnázia.

Svaz Němců je také činný na poli osvětových a vzdělávacích aktivit, a to především prostřednictvím pořádání seminářů (Die Egerländer aus dem Egerland, 2007).

Mezi sociální aktivity je řazena podpora poskytovaná zejména starším občanům, kteří trpěli po skončení druhé světové války. Příslušníci německé národnostní menšiny mohou získat také finanční příspěvek na lázeňský pobyt ve výši až 70 % a na ambulantní rehabilitaci, a to až do výše 80 % vynaložených nákladů. Podpora je poskytována prostřednictvím nadace "Osvětové a sociální dílo" a zažádat o ni může ten občan České republiky, který se narodil dříve než 31. 12. 1945 včetně. Žádosti jsou podávány prostřednictvím příslušné organizace německé menšiny. K žádosti o lázeňský pobyt je nutné navíc přiložit lékařské doporučení a důkaz o nucené práci, resp. vnitřním vyhnání (http://www.troppau.cz/3_cz.html). Svaz Němců také pravidelně podporuje Dětský domov v Aši. Jak bylo uvedeno během rozhovoru konaném v sídle Svazu Němců: „Spolupracujeme s Dětským domovem v Aši, poskytujeme jim oblečení (věcné dary). Ty nám nabídl pán z charity v Německu. Sbírá je tam a předává u nás.“ (Rozhovor 3).

Svaz Němců se snaží být také politicky aktivní. Zejména usiluje o dosažení plnohodnotného života českých Němců.

Za účelem podpory malého a středního podnikání byla založena nadace Bohemia Troppau o.p.s. Tato nadace podporuje malé a střední podnikatele prostřednictvím poskytování zvýhodněných půjček. Podpora je určena pouze podnikatelům, kteří mají trvalé bydliště v České republice. Na podnikání, které má být podpořeno se nesmí podílet žádné zahraniční osoby a firma nesmí mít více než 250 zaměstnanců. Hlavní cílovou skupinou jsou podnikatelé v oblasti řemesel. Získaná podpora může být využita pouze na pořízení dlouhodobého movitého a nemovitého majetku. Jednotlivý finanční příspěvek může dosáhnout částky ve výši až 35 000 euro. Příjemce podpory musí celých 100 % splatit během čtyř let. Půjčka je úročena ročním úrokem ve výši 1,5 %. Dosud bylo podpořeno 173 malých a středních podnikatelů, celková výše poskytnutých finančních prostředků dosáhla částky EUR 2 875 505 (http://www.troppau.cz/5_cz.html).

Ze všech svazů při Shromáždění Němců má Svaz Němců jako jeden z mála vytvořeny své vlastní internetové stránky. Ty jsou průběžně doplňovány o nové informace. Svaz Němců také pravidelně přispívá do vysílání ČR pro německé menšiny¹³ a německých periodik. Již 13. rokem je vydáván měsíčník Eghaländ Bladl (viz Příloha 7). Toto periodikum na svých stránkách informuje o akcích, které byly zorganizovány, o zajímavostech, které se udály.

¹³ Rozhlasové vysílání v německém jazyce je možné slyšet na stanici Českého rozhlasu. Česká televize nevysílá žádné programy pro německou národnostní menšinu.

Obsahuje program na následující období do konce roku. Každý měsíc také blahopřeje oslavencům z řad členů k výročí narození. Je distribuován v rámci německy mluvící menšiny, ale je dostupný i ostatním zájemcům prostřednictvím poštovní či e-mailové objednávky (Eghalánd Bladl, 2007).

4.3.4 Organizační struktura a personální zajištění

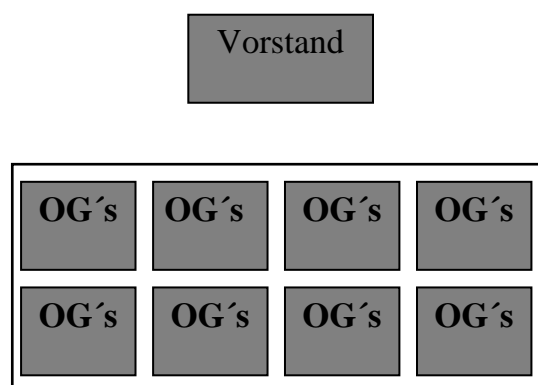
Od roku 1995 je předsedou organizace pan Richard Šulko.

Svaz má 8 místních skupin, každá skupina má vlastního předsedu:

1. Cheb – předseda Jiří Rak
2. Karlovy Vary – Irena Vašáková
3. Skalná – Ludwig Povenz
4. Sokolov – Marie Schreinerová
5. Nejdek – Bertl Ruzičková
6. Abertamy Tigríd Hicklová
7. Nečtiny-Preitenstein – Richard Šulko
8. Chodov – Sonja Grund; informace je možné získat také od paní Brigitte Svec.

Tato organizační struktura je zachycena na Obrázku 1. Veškeré funkce ve svazu jsou čestné.

Obrázek 1. Organizační struktura Svazu Němců - region Chebsko

Zdroj: (Die Egerländer aus dem Egerland, 2007).

Pozn.: Vorstand – předseda, představenstvo; OG – místní skupina

Problémem je věková struktura – průměrný věk členů je 60 let¹⁴. Aktivní činnost ve Svazu Němců v podstatě vyvíjí pouze tři lidé – pan Šulko (jeho podíl je nejmarkantnější, od běžné administrativní činnosti, psaní projektů a žádostí o granty, správy www stránek atd. až po vedení účetnictví), pan Rak, který administrativně zajišťuje chod v místní organizaci v Chebu včetně obsluhy PC a paní Hrubá, která pomáhá například s organizací seminářů, jazykových kurzů apod. v místní organizaci v Chebu. Všichni se pak podílejí na vydávání již zmíněného měsíčníku Eghalând Bladl. Organizace má nedostačující lidské zdroje, tedy zaměstnance či dobrovolníky, kteří by se aktivně podíleli na činnosti organizace. Členskou základnu tvoří cca 800 členů (Rozhovor 2).

4.3.5 Financování

Svaz Němců získává veškeré finanční příspěvky z domácích zdrojů. Polovina jeho příjmů (50 %) pochází od státu.

Příklady (rok 2005 – 2007):

V roce 2005 získala organizace od Ministerstva kultury v rámci dotačního programu na podporu kulturních aktivit národnostních menšin příspěvek v celkové výši 40 000 Kč, a to na víkendový seminář Chebské lidové tance, na koncert “Hudba nezná hranic” a na seminář, zkoušky a celoroční prezentace chebských lidových tanců a lidové taneční skupiny (viz Příloha 8). V roce 2006 získal svaz finanční příspěvek ve stejném objemu jako v předchozím roce, opět byl podpořen projekt “Hudba nezná hranic”, který se koná každoročně, oproti minulému roku byla podpořena výroba a úpravy chebských lidových krojů (viz Příloha 9) (Úřad vlády ČR, 2007). Z programu podpory rozšiřování a přijímání informací v jazycích národnostních menšin bylo v tomto roce poprvé podpořeno vydávání měsíčníku Eghalând Bladl. Jelikož nebyla naplněna celková hodnota projektu, byla nečerpaná částka dotace vrácena, jak ukazuje Tabulka 4.

¹⁴ Stejná situace je i v ostatních svazech sdružených pod Shromážděním Němců. Ve všech jsou vedoucími penzisté, výjimku tvoří pouze Jihlava a právě pan Šulko v Chebu.

Tabulka 4. Finanční podpora měsíčníku Eghaländ Bladi v roce 2006

Eghaländ Bladi	2006
Výše dotace	51 000,- Kč; skutečnost 42 748,- Kč
Vydání	měsíčník
Cena výtisku	8,50 Kč
Celkový náklad	300 kusů/číslo, celkem 3 600 ks
Celkové náklady	62 026,-Kč
Podíl dotace na projektu	R 68,92 % = skutečnost
Vratka na depozitní účet MK	8 252,- Kč
Příjmy z prodeje	18 001,- Kč
Příjmy z inzerce, jiné	
Remitenda	100 ks, 850,- Kč
Průměrná měsíční mzda redaktorů	bezplatně, vklad sdružení
Prodáný náklad podle příjmů	58,83 %

Zdroj: (Úřad vlády ČR, 2007)

Co se týče regionální podpory, dosud nebyl získán žádný finanční příspěvek ze strany Karlovarského kraje. V roce 2007 byla podána první žádost pro rok 2008, a to na nový projekt nazvaný "Vandrující chebští muzikanti", který navazuje na projekt "Hudba nezná hranic" pořádaný pravidelně v minulých letech. O tom, zda bude dotace poskytnuta, zatím nebylo rozhodnuto¹⁵ (Rozhovor 4). Z měst ležících v Karlovarském kraji pak organizaci v minulosti podpořilo například město Sokolov, které poskytlo finanční příspěvek na sjezd rodáků a město Chodov, které zdarma zajistilo pódium pro taneční vystoupení.

30 % finančních zdrojů je získáváno z firemního sektoru. Zde se jedná zejména o firmu, ve které je pan Šulko jednatelem. Členské příspěvky tvoří 20 % z celkového ročního objemu získaných finančních prostředků. Organizace se také snaží doplňovat své finanční zdroje o příjmy z vlastní činnosti, konkrétně prodejem knih a CD (viz výše), bohužel příjem v této oblasti je minimální. Důvodem je zejména malý zájem knihkupectví (vše je totiž v německém jazyce). Dále pak nutnost dodržet cenu, za kterou je to které dílo prodáváno. To je dáno tím, že literatura i hudební nosiče jsou vydávány za finanční podpory jiných subjektů a v žádosti musí být proto budoucí cena uvedena a následně zachována (Rozhovor 4).

Individuální dárci ani nadace neměli dosud na finanční podpoře této organizace žádný podíl, žádné finanční příspěvky nebyly získány ani organizací veřejné sbírky. Organizace není financována ani ze zahraničních zdrojů, určitou podporu poskytuje pouze Velvyslanectví SRN a Českoněmecký fond budoucnosti. Ten například v roce 2006 podpořil vydání publikace v chebském nářeční finančním příspěvkem ve výši 50 000,- Kč (Seznam podpořených projektů, 2006).

¹⁵ Z telefonátu s panem Šulkem, který se uskutečnil dne 13. února 2008 vyplynulo, že Krajský úřad donaci neschválil.

Pro zajištění finanční transparentnosti vydává organizace každoročně výroční zprávu s výkazem hospodaření. Ta je pak přednášena na výroční schůzi Shromáždění Němců a zveřejňována v novinách Landeszeitung. Pokud je v daném roce poskytnuta dotace, v rámci dotační politiky je nutné doložit výroční zprávu dané instituci, a to do určitého data (většinou se jedná o období začátku následujícího roku). Organizace se tak řadí mezi 80 % organizací občanské společnosti, které dle šetření povahy finanční transparentnosti vydávají výroční zprávu s výkazem o hospodaření. Z toho vyplývá, že její vydávání není samozřejmostí, a to ani v případě nadací, které mají povinnost ze zákona ukládat ji každoročně na rejstříkovém soudě (Vajdová, T., 2005: 51).

4.4 CHEBSKÉ SPOLEČENSTVÍ PŘI HORNÍM SLAVKOVĚ

Egerländer Gmoi z Schlaggenwald und Begegnungszentrum – BGZ

4.4.1 Založení Chebského společenství při Horním Slavkově

Chebské společenství při Horním Slavkově (dále jen Chebské společenství) bylo založeno jako občanské sdružení, a to 4. prosince 1995 registrací na Ministerstvu vnitra České republiky na základě zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů. Sídlem tohoto sdružení je Horní Slavkov (Seznam občanských sdružení, odborových organizací a organizací zaměstnavatelů, 2007). Původně působilo při Svazu Němců – region Chebsko.

Události, jež se odehrály předtím, než došlo k založení Chebského společenství byly vylíčeny v rozhovoru takto: „Nejprve bylo založeno kulturní sdružení v Lokti – podorganizace. Začleňovalo “Loketsko“ a “Slavkováky“. Potom vznikl nápad udělat za Chebany sdružení. V Chebu se v té době obnovoval klášter. Chebské společenství bylo původně pod Chebským (pozn. nynější Svaz Němců), jeho předsedou se tehdy stal pan Šulko (pozn. roku 1995). Středisko, které bylo založeno ve Slavkově pak bylo registrováno ve Slavkově jako samostatné sdružení. (Rozhovor 1).

Zakladatelkou Chebského společenství byla paní Hilde Surová. Paní Surová se narodila roku 1933 v Boučí (Pichlberg) u Sokolova. Vychodila základní školu v Sokolově a měšťanskou školu v Oloví Od roku 1979 žije v Horním Slavkově. Roku 1992 se stala viceprezidentkou Shromáždění Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Roku 1992 založila po válce první německou půjčovnu knih na Chebsku a Chebskou pěveckou skupinu. Roku 1993 založila Chebské společenství při Horním Slavkově. Téhož roku byla jedním ze zakládajících členů nadace “Bohemia Troppau o.p.s.“¹⁶, později také nadace “Bildungs-und Sozialwerk“¹⁷ (Weinmann, J., 2005).

¹⁶ Nadace vznikla za účelem podpory malých a středních podnikatelů německého původu.

¹⁷ Český název “Osvětové a sociální dílo“; nadace slouží humanitárním cílům.

4.4.2 Činnost Chebského společenství

Rozsáhlou oblastí činnosti Chebského společenství je oblast, která souvisí se zajištěním provozu kanceláře. To zahrnuje také poradenství, psaní písemností, překlady apod.

V roce 1997 bylo při kanceláři otevřeno setkávací středisko. Jak již bylo uvedeno, náklady na provoz těchto středisek byly dotovány Spolkovou republikou Německo prostřednictvím Velvyslanectví SRN. Tato forma financování fungovala od zahájení činnosti tohoto střediska. Vláda SRN však od začátku vnímala tuto podporu jako dočasnou, jako jakési startovací období. Vzhledem k tomu, že Ministerstvo vnitra SRN tyto příspěvky zrušilo, byla k březnu roku 2007 ukončena činnost střediska, středisko bylo zrušeno a kancelář, ve které působilo uvolněna. Samofinancovat pronájem prostor není v možnostech této organizace. To je dáno především tím, že většina finančních zdrojů pochází ze čelných příspěvků. Problémem je samozřejmě také věková struktura členů, kteří jsou v organizaci sdružení. Vzhledem k omezeným znalostem například výpočetní techniky, atd. je pak prakticky nemožné jejich aktivní lobování u příslušných subjektů za získání finančních prostředků pro svou činnost. Tato situace neskýtá moc velkou naději na změnu, jak dokládá následující vyjádření: „...mladí lidé, kteří by tuto práci mohli zastat, činnost neláká, hledají dobře placenou práci, což samozřejmě tato organizace nemůže nabídnout. Většina z nich již také neovládá německý jazyk, jelikož vychodili české školy.” (Rozhovor 1). V rámci společenství jsou nadále vyvíjeny některé aktivity, víceméně je však jeho činnost v současné době pozastavena.

V minulosti byla pro zájemce o návštěvu setkávacího střediska denně (kromě sobot a nedělí) otevřena kancelář. K dispozici zde byla také knihovna, a to každé úterý (po dohodě i jinak). Pro konání schůzek, seminářů, výstav, různých setkání či kurzů němčiny se zde nacházela klubovna. (Propagační materiály Chebského společenství). Členové se zde scházeli pravidelně každé pondělí. Součástí programu týdenních setkání členů Chebského společenství byly přednášky (zdravotní, historické, cestopisné, o památkách, zvycích, o specialitách kraje, literární, atd.). Kurzy němčiny pak probíhaly každé úterý a čtvrtek. Dle uvedeného hodnocení byl o tyto kurzy velký zájem: „... o kurzy němčiny je zájem stále, již ale neprobíhají” (Rozhovor 1). Neméně důležitou součástí provozovny byl archiv a sklad, ve kterém byla uskladněna veškerá dokumentace týkající se střediska, knihy, které již nenašly prostor v knihovně, ale také předměty, které jsou využívány v rámci výstav atd.

Organizace také uspořádala několik výstav – většinou vlastní produkce, ale i převzaté. Mezi největší z výstav patřila výstava nazvaná "Německá menšina po roce 1945". Vernisáž k této výstavě proběhla 17. ledna 2000. Vernisáž se uskutečnila ve spolupráci s okresním

archivem. Autoři výstavy (H. Surová a W. Piverka) ukazují na postavení německé menšiny v českých zemích ve třech časových úsecích: 1945-1960, 1960-1989, 1989-2000. Výstava zahrnující časové období zhruba 55 let měla poukázat na obtíže, které museli příslušníci německé menšiny překonat a podpořit úsilí nás všech přispět ke společné cestě do budoucnosti. Výstavu finančně podpořil Českoněmecký fond budoucnosti a Velvyslanectví Spolkové republiky Německo. Různé exponáty a dokumenty poskytl Státní okresní archiv v Jindřichovicích, Kulturní sdružení, Státní archiv Plzeň i jednotliví členové (Propagační materiály Chebského společenství).

Cílem výstavy Západní Čechy – proměny, zchovalé a nové pomníky ve fotografii bylo posílit odvahu všech aktivních členů, kteří pomohli uchovat stávající kulturní hodnoty pro budoucnost a podpořit ty nově vznikající. Moto výstavy: „Jediný konkrétní čin přináší víc, než sto planých řečí“. Vznik této výstavy umožnila finanční podpora Velvyslanectví Spolkové republiky Německo a Ministerstva kultury České republiky.

Ve spolupráci s Goethe institutem byla uskutečněna výstava Fotbal v celém světě. Od 18. března do 10. října 2004 se zase v Lipsku konala výstava Nähe und Ferne, Deutsche, Tschechen und Slowaken. Na té se konkrétně podílela paní Surová, a to namluvením videokazety pro tuto výstavu (Propagační materiály Chebského společenství, Rozhovor 1).

Poslední uskutečněnou výstavou byla výstava “Krásy Karlovarského kraje“, která se konala od 20. února do 31. března 2006 v klubovně organizace v Horním Slavkově. Výstavu finančně podpořil Úřad Karlovarského kraje a Velvyslanectví Spolkové republiky Německo. Dále finanční příspěvky poskytli i členové organizace (Souhrnný seznam příspěvků z rozpočtu Karlovarského kraje, 2005).

Dále Chebské společenství konalo tyto aktivity:

- kurzy německého jazyka pro dospělé a děti (i výjezdní);
- pořádání dětských táborů;
- návštěvy nemocných a starých členů;
- výlety s různou tematikou;
- semináře;
- údržba prostor kolem památníků padlých v regionu;
- práce s dětmi;
- akce při příležitosti oslav Vánoc, Velikonoc, svátku matek a dětí, jubilea členů;
- taneční odpoledne pro střední a starší generaci (viz Příloha 10);
- diskotéky pro děti a mládež (viz Příloha 11).

4.4.3 Organizační struktura a personální zajištění

Nový výbor pro období následujících dvou let byl zvolen členskou schůzí Chebského společenství v roce 2005 a skládal se z předsedkyně, místopředsedkyně a tří dalších členů. Tito členové vždy zastávají určité činnosti jako, je například hospodář, kulturní referent, zapisovatel aj. Všichni členové výboru společně koordinují aktivity organizace v duchu poslání Chebského společenství. V témže roce byla zvolena tříčlenná kontrolní komise. Ve společenství je organizováno na 130 členů z celého Karlovarského kraje (Rozhovor 1).

4.4.4 Financování

Mezi dva z nejvýznamnějších zdrojů Chebského společenství se řadí finanční podpora od vlastních členů ve formě členských příspěvků a státní dotace. V roce 2005 získala organizace finanční příspěvek v celkové výši 65 000 Kč od Ministerstva kultury z dotačního programu na podporu kulturních aktivit národnostních menšin, a to konkrétně na doplnění putovní výstavy "Německá menšina po roce 1945" a "Mládež po stopách německé židovské kultury". Dále pak na oslavy 10. výročí založení této organizace (viz Příloha 8). V roce 2006 nebyla Ministerstvem poskytnuta žádná finanční podpora (Úřad vlády ČR, 2006, 2007).

Karlovarským krajem pak byla na již zmíněnou výstavu poskytnuta finanční podpora ve výši 10 000 Kč (viz Tabulka 5).

Tabulka 5. Souhrnný seznam příspěvků z rozpočtu Karlovarského kraje

Číslo projektu	Název projektu	Žadatel	Termín	Příspěvek z rozpočtu	SCHVÁLENO
64	Putovní výstava "Krásy Karlovarského kraje"	Chebské společenství při Horním Slavkově	únor	10 000	24. 2. 2005

Zdroj: (Souhrnný seznam příspěvků z rozpočtu Karlovarského kraje, 2005).

4.5 VEŘEJNÝ SEKTOR VE VZTAHU K NĚMECKÉ MENŠINĚ

4.5.1 Orgány veřejné správy

Příslušníci německé národnostní menšiny působí v poradních orgánech státní správy – zejména v této oblasti spolupracují s Radou vlády pro národnostní menšiny. Německá menšina má v této radě dva zástupce: paní Irenu Kuncovou, prezidentku Shromáždění Němců a pana Ing. Ericha Lederera, jež je členem předsednictva Kulturního sdružení. V oblasti dotační politiky se pak jedná hlavně o spolupráci s Ministerstvem vnitra, kultury, školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva zahraničních věcí. Podporu zajišťují jednotlivá ministerstva vypisováním různých dotačních programů, z nichž lze získat finanční prostředky na tu kterou činnost – například “Program podpory kulturních aktivit” či “Program podpory rozšiřování a přijímání informací v jazycích národnostních menšin” u Ministerstva kultury (Úřad vlády ČR, 2006: passim). Zároveň probíhá spolupráce s orgány státní správy také na obecní a krajské úrovni.

Dialog mezi občanským sektorem a státem se díky poradním orgánům stává systematický. Některé organizace, hlavně ty menší, mají ale pocit, že s nimi nikdo nekomunikuje. Je to dáno také tím, že chybějí střešní organizace (Vajdová, T., 2005: 44-45). U organizací příslušníků německé národnostní menšiny však tento problém není tak markantní. Je zde veden aktivní dialog se státem v rámci poradních orgánů zejména na centrální, ale i regionální a místní úrovni. Samotný dialog je hodnocen jako středně kvalitní (Rozhovor 4).

Co se týče vztahu občanského a veřejného sektoru, je na něj v České republice pohlíženo zejména z hlediska finanční závislosti organizací na státu. Na otázku, zda se organizacím zdá, že je stát (veřejná správa) nepřiměřeně kontroluje, neuměla pětina respondentů odpovědět a z těch, kteří odpověděli, činilo 80 % těch, kteří to za problém nepovažují. Naopak z odpovědí vyplynulo, že jistá forma “interference” by byla vítána, například koncepčnější přístup ze strany veřejné správy a aktivní výzvy ke spolupráci (Vajdová, T., 2005: 44). Co se týče hodnocení hlavních problémů v politice státních orgánů, je ze strany organizací sdružujících občany německé národnosti považován za velmi vážný nedostatek jasných právních předpisů. Dále považují za nedostatečnou morální podporu ze strany vlády – zejména v souvislosti s otázkou nalezení řešení týkající se problematiky odsunu a vyvlastnění českých Němců po válce, kdy dosud nebyla konečně zpracována minulost českých Němců (Rozhovor 4). Pan Šulko vyjádřil, že je v tomto směru očekáváno alespoň uznání. Nedostatek jasných právních předpisů i morální podpory ze strany vlády jako takový

byl shledán za velmi vážný i v šetření P. Friče týkajícím se zjištění hlavních problémů v politice vlády a státních orgánů, kterým čelí organizace neziskového sektoru (Frič, P., 1998: 44). Pan Šulko pak v rozhovoru poukázal na problémy, které vznikají tím, že jednotlivé instituce si jednotlivé předpisy vysvětlují každá po svém.

Z hlediska podpory ze strany státu se pak objevují názory, že nepoměrně velká podpora plyne do oblasti sportu (protinázor – má nejvíce členů) (Vajdová, T., 2005: 44-45). Podobný postoj je patrný i v případě příslušníků německé národnostní menšiny. Ti navíc poukazují na to, že objem rozdělovaných peněz stále klesá. Možnosti získat finanční podporu od státu jsou však považovány za dobré. Z výše uvedených poznatků je patrné, že šance na existenci těchto organizací bez podpory státu je minimální.

4.5.2 Orgány samosprávy (zastupitelstva obcí a kraje) v Karlovarském kraji

Na místní úrovni je sledováno zakládání a činnost výborů pro národnostní menšiny, pokud byly v obci založeny. Pro ustanovení takového výboru v jednotlivých obcích se vychází ze zákona o obcích (Zákon 128/2000 Sb.). V Karlovarském kraji byl například takový výbor založen v Chebu v roce 2006. Výbor nese název “Komise pro národnostní menšiny“. Do komise jsou kromě zástupců politických stran, které zasedají v zastupitelstvu města delegováni zástupci jednotlivých národnostních menšin, konkrétně romské, vietnamské a německé. Německou menšinu zde zastupuje paní Krista Hrubá, členka Svazu Němců – region Chebsko.

(http://www.mestocheb.cz/vismo/o_utvar.asp?d=12&urad=5091&id_org=5091&id_u=27899&id_uo=27899&rd=1000&p1=3421&p2=&p3)

V samotných Karlových Varech výbor pro národnostní menšiny ustaven nebyl, byl ale zřízen na úrovni kraje, a to v polovině roku 2005 pod názvem “Výbor pro národnostní menšiny“, přestože v tomto roce nevznikla zákonná povinnost žádnému kraji. Kontaktní osobou je zde pan Mgr. Pavel Vaculík, koordinátor pro romské záležitosti, národnostní menšiny a integraci cizinců. Z národností je zde zastoupena národnost romská, slovenská, vietnamská a německá. Každá z národností deleguje jednoho člena. Zástupcem německé menšiny v tomto výboru je pan Richard Šulko, předseda Svazu Němců. V minulém roce (2007) se výbor sešel celkem třikrát (http://www.kr-karlovarsky.cz/kraj_cz/cinnosti/cizinci/).

Samostatný dotační program pouze pro národnostní menšiny nebyl dosud vypsán, ač na jeho založení příslušníci apelují (Rozhovor 4).

4.6 FIREMNÍ SEKTOR

Přestože může podpora neziskových organizací zajišťovat pro firmy určité "výhody", například publicitu, zajištění propagace, daňové výhody, či být dobrou firemní vizitkou, není zatím standardní součástí firemní kultury. Téměř dvě třetiny respondentů popsaly postoj firem k neziskovým organizacím jako lhostejný (Vajdová, T., 2005: 46). Z výše uvedených skutečností týkajících se zkoumaných občanských sdružení vychází podobný výsledek. Ani jedna z organizací nespolupracuje větší měrou s firemním sektorem. Finanční prostředky potřebné pro svou činnost získává pouze Svaz Němců. Je finančně podporován firmou, ve které pan Šulko působí na pozici jednatele. Jedná se o firmu s celosvětovou působností, která má zpracovanou firemní filosofii, zaměřující se zejména na ochranu životního prostředí, a která finančně podporuje různé oblasti – sportovní, zdravotní, děti. To, že je postoj firemního sektoru jinak lhostejný vyšlo i z rozhovoru s panem Šulkem. Ten však toto tvrzení dále osvětlil tím, že jedním z možných důvodů takového postoje firem je i to, že ze strany neziskových organizací (mluvil konkrétně o své), není vyvíjena velká aktivita, a to hlavně z časových důvodů a vzhledem ke věkovému složení členů a z toho vyplývajícím možnostem. Následkem toho je pak finanční podpora dle hodnocení sledovaných organizací také nedostatečná. (Rozhovor 4). To je možné vztáhnout i na většinu organizací shromažďující příslušníky německé národnostní menšiny. Pan Šulko poukázal také na to, že zde v některých případech stále existuje jistá averze či obava z českých Němců a z jejich spolčování (Rozhovor 4).

4.7 SPOLUPRÁCE S ORGANIZACEMI OBČANSKÉHO SEKTORU

Spolupráce občanského sdružení Svaz Němců s ostatními organizacemi občanského sektoru není nijak rozsáhlá. Nejčastěji spolupracuje s folklórním souborem Marjánek – na základě pozvání spolku pana Šulka vystupoval například jako host na 35. spolkovém setkání Egerland–Jugend v překrásném „Burgstadtu“ neboli hradním městě Schlitz nedaleko Frankfurtu nad Mohanem. Dále je možné zmínit spolupráci s organizací Pod střechem – společnou činností se obě organizace snaží zachránit poutní místa. Podobná spolupráce probíhá také s organizací A je to z Nečtin. Jak již bylo zmíněno, vztah byl navázán také s Dětským domovem v Aši a s chebským Gymnáziem. Jinak jsou ve vztahu s ostatními organizacemi patrný i známky soupeření (Rozhovor 4).

Pravidelné kontakty probíhají mezi jednotlivými organizacemi působícími při Shromáždění Němců. Každoročně je pak na podzim pořádáno touto střešní organizací velké setkání spojené s vystoupením jednotlivých svazů. V minulém roce (2007) se toto setkání konalo u příležitosti 15. výročí založení Shromáždění Němců. Každý ze svazů zde mohl vystoupit s libovolným představením v délce zhruba 7 minut. Nejčastěji se objevovala pěvecká vystoupení - zaznívaly zde zejména písně vyjadřující lásku k domovu – “Heimat“ (viz Příloha 12). Dále pak vystoupení tanečních skupin – mezi nimi i skupina pana Šulka (viz Příloha 13). Pozvání přijali mj. také pan PhDr. Andrej Sulitka (Sekretariát Rady vlády pro národnostní menšiny), a PhDr. Václav Appl (Ministerstvo kultury, odbor regionální a národnostní kultury), přičemž každý z nich pronesl k plnému sálu několik slov.

Chebské společenství navázalo v minulosti spolupráci s organizací ANNA KK (Asociace nevládních neziskových aktivit Karlovarského kraje), což je střešní organizace působící v Karlovarském kraji. Na základě této spolupráce byla uspořádána putovní výstava “Neziskové organizace Karlovarského kraje se představují“. Zahájena byla v květnu roku 2004 v Infocentru Boží dar. Poté hostovala v dalších organizacích v Karlovarském kraji a v polovině srpna ji převzalo právě Chebské společenství. Cílem výstavy bylo přispět k lepší informovanosti veřejnosti o neziskových organizacích v regionu. Zakladatelka Chebského společenství, paní Surová pak zasedala v Radě občanského sdružení “Přátel starého města“ v Horním Slavkově a v organizačním týmu obecně prospěšné společnosti “Krudum“ z Horního Slavkova. Hlavní náplní této organizace bylo znovupostavení válkou zničené rozhledny na hoře Krudum, která se nachází ve Slavkovském lese.

4.8 PŮSOBNOST VE STŘEŠNÍCH ORGANIZACÍCH

Dle výsledků výzkumu uvedených v knize T. Vajdové není v České republice znám údaj, který by uváděl, jaká část organizací z celku občanské společnosti je sdružena v zastřešujících organizacích (Vajdová, T., 2005: 32). Jak již bylo uvedeno, v České republice existují dvě “střechy“, ve kterých mohou být organizace příslušníků německé národnostní menšiny uskupeny (viz kapitola 2.6.3). Obě organizace, kterými se v tomto textu zabývám, zastřešuje Shromáždění Němců (srov. Příloha 3). Obě organizace – Svaz Němců i Chebské společenství - stejně jako ostatní organizace při Shromáždění Němců byly registrovány samostatně – jako občanská sdružení. Fungují tedy zcela autonomně. Z těchto jednotlivých regionálních svazů jsou pak delegováni zástupci Shromáždění Němců. Počet těchto zástupců, kteří mohou být delegováni, je dán poměrným zastoupením německé

národnostní menšiny v jednotlivých oblastech České republiky (viz Tabulka 6). Čísla vychází z výsledků sčítání lidu v roce 1991. Shromáždění se v současné době skládá z 51 takto delegovaných členů¹⁸. Členové jsou voleni na dobu 3 let. Již v prvním volebním období (1992 – 1995) byla mezi delegáty jak zakladatelka Chebského společenství paní Surová (ta působila v prezidiu jako 1. viceprezidentka) tak také současný předseda Svazu Němců pan Šulko (Zápis z Usnesení konstitujícího se Shromáždění Němců Čech, Moravy a Slezska, 1992). V zatím posledním volebním období 2004 – 2007 byli oba zvoleni do prezidia, pan Šulko se stal 2. viceprezidentem.

Tabulka 6. Organizační uspořádání Shromáždění Němců

Region	Počet Němců	Počet zástupců
Chebsko a Plzeňsko	13 370	13
Jižní Čechy	1 700	2
Slezsko vč. části Jeseníku a Těšínsko	3 250	5
Severní Morava a Orlické hory	3 150	3
Jižní Morava	1 150	2
České Středohoří	2 350	3
Teplicko, Bílinsko, Duchcovsko a Krušné hory	6 000	6
Mostecko, Žatecko, Chomutovsko	3 700	5
Ústecko, Děčínsko, Litoměřicko, povodí Ploučnice, Šluknovsko, Liberecko a Jablonecko	5 700	6
Krkonoše	2 600	3
Praha a Střední Čechy	2 350	3
Celkem (zaokrouhleno)	47 000	51

Zdroj: (Stanovy Shromáždění Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 1994)

¹⁸ Tento číselný údaj byl v roce 1994 navýšen z původního počtu 33 delegátů (od roku 1992), jež se zdál být nízký vzhledem k zajištění odpovídajícího významu regionů. Počet členů zastoupených v prezidiu se pak zvýšil na jedenáct z původních osmi.

5. REKAPITULACE HLAVNÍCH ZJIŠTĚNÍ

Pro obě zkoumané organizace je společné to, že byly založeny téměř ve shodném období, tedy v období po "sametové revoluci". Z toho pak vyplývá, že se vyznačují mnoha shodnými rysy, potýkaly se a potýkají s podobnými problémy, což je dáno odrazem doby, ve které byly založeny, ale také tím, že jejich činnost je realizována ve stejné oblasti. Období jejich vzniku, tedy doba po roce 1989, se vyznačovala masivním počtem nově založených organizací včetně těch, které shromažďují příslušníky německé národnostní menšiny. Tato skutečnost se tedy podobá tomu, co popisuje G. Racko pro oblast Lotyšska po rozpadu Sovětského svazu (viz kapitola 3.4). Prvotní důvod vzniku obou organizací německé národnostní menšiny byl dán zejména samotnou možností spolčovat se. Po odeznění počátečního nadšení se do popředí dostávaly další cíle, kterých chtěli členové utvořených organizací dosáhnout. Zejména se jednalo o seberealizaci v oblasti kulturní a o vzdělávání se v mateřském jazyce. S tím také souvisí další skutečnost – snaha o zachování jejich kulturního dědictví pro další generace. G. Racko popisuje ve své studii podobné tendence u organizací národnostních menšin založených v roce 1993 v Lotyšsku (viz kapitola 3.4). K výše popisovaným aktivitám se dále přidávaly další cíle, které si příslušníci německé národnostní menšiny vytýčili jako vize, které chtějí realizovat či jako problémy, které chtějí řešit. Zejména byla v této souvislosti zmiňována nutnost zpracovat objektivně minulost českých Němců. Přestože od doby založení obou organizací uplynulo několik let, tento bod je zmiňován stále (Rozhovor 1, 4).

Dalším faktorem zmiňovaným ve studii G. Racka, který je pocítován příslušníky národnostních skupin, je jejich vnímání ohrožení vlastní identity. Konkrétně je zde zmiňováno ohrožení ze strany jiných komunit a asimilace (viz kapitola 3.4). Asimilačním procesem prochází také německá národnostní menšina žijící u nás. Na základě rozhovorů, které jsem realizovala, nemohu striktně definovat, že by tuto skutečnost chápali příslušníci německé národnosti menšiny v Čechách tak silně, aby to nazývali ohrožením. Zdá se, že si jsou tohoto procesu vědomi, ale chápou jej jako fakt. To však neznamená, že by neměli vůli a zájem na zachování vlastní identity. Jedná se zejména o kulturní činnost, především takovou, která je spojena s jejich mateřským jazykem, a kterou příslušníci německé národnostní menšiny svou identitu posilují a vyjadřují tak svou kulturní svébytnost. Rozmanitost a rozsah této činnosti je však v tomto případě ovlivňován hlavně rozptýlením příslušníků německé národnostní menšiny po celé České republice, kdy schází kompaktní osídlení jednotlivých území, což bylo dáno poválečnými procesy (viz kapitola 2.5). Dalším omezením je pak věková struktura obyvatelstva a s ním související problémy, o nichž již byla zmínka dříve (srov. kapitoly 4.3.4 a 4.4.2). Není však nutné tvrdit, že by tato menšina u nás

zanikla úplně. V budoucnu se zřejmě počet jejích zástupců vzhledem k věkové struktuře ještě sníží a zůstanou příslušníci budou žít asi nadále v diasporách. Zůstává tu však naděje, že díky úsilí těch, kteří se snaží o předávání kultury dalším generacím, zůstane zachována (Rozhovor 2).

Když přistoupím k posouzení těchto organizací vzhledem ke třem úkolům které byly vytýčeny jako zásadní pro správné fungování neziskového sektoru (viz kapitola 3.1), jako nejsložitější se jeví úkol vytvářet finanční zdroje. Zkoumané organizace se potýkají s nedostatečnou finanční zajištěností. Nejnižší finanční podpora plyne od individuálních sponzorů a z firemního sektoru. Organizace jsou pak především závislé na financování ze strany veřejného sektoru. Tento trend je popisován i u organizací, které nejsou národnostně vymezeny, ale také ve studii hodnotící situaci v Lotyšsku (srov. kapitoly 3.1 a 3.4). Ze zprávy o stavu neziskového sektoru v České republice pak vyplynulo, že o koncept vytvoření společenské odpovědnosti firem usilují především ty velké (také viz kapitola 4.6). Celkově je pak pro ně nejvíce zajímavá forma sponzoringu (smlouvy o reklamě). Postupně dochází také k rozvoji dobrovolnictví. Nejméně významným finančním zdrojem pro většinu neziskových organizací v České republice jsou individuální dárci (srov. kapitoly 4.3.5 a 4.4.4), práce s nimi je pro nestátní neziskové organizace náročnou fundraisingovou formou (Zpráva, 2006). Další poznatky k tomuto tématu můžeme nalézt v práci P. Rakušánové. Ta kladně hodnotí případnou dlouhodobou spolupráci mezi neziskovými organizacemi a významnými firemními dárci, jež se postupně začíná rozvíjet. Firemní dárci se tak vedle poskytovatelů finančních prostředků stávají také spolutvůrci podporovaných programů a aktivit, což jim přináší možnost účasti (Rakušánová, P., 2007: 76). Zkoumané "národnostní organizace" však dosud takovou spolupráci nenavázali (srov. kapitola 4.6). V oblasti individuálního dárcovství je česká společnost nejvíce nakloněna veřejným sbírkám (Rakušánová, P. 2007: 76). Ani tento způsob získávání finančních prostředků není však pro zkoumané organizace německé menšiny aktuální.

Úkol péče o legitimitu (viz kapitola 3.1) je úkol společný pro neziskové organizace a veřejný sektor, jenž by měl zajistit kvalitní právní prostředí. Ze zprávy o stavu neziskového sektoru v České republice vychází, že legislativní rámec pro Českou republiku je v zásadě vymezen existencí speciálních zákonů pro všechny právní typy nestátních neziskových organizací, které u nás působí (Zákon 83/1990 Sb., zákon 284/1995 Sb., zákon 227/1997 Sb.).

Při pohledu na akceschopnost (viz kapitola 3.1) je v České republice problematické ne příliš dobré fungování koalice neziskových organizací, která by je měla zastupovat jako celek. Zejména se jedná o to, že neziskové organizace nemají potřebu být její součástí (Zpráva, 2006). Naopak příkladem úspěšného spojení neziskových organizací je několikaletá kampaň

proti domácímu násilí v ČR (Rakušanová, P., 2007: 101). Na centrální úrovni probíhá spolupráce mezi nestátními neziskovými organizacemi a veřejnou správou. Nestátní neziskové organizace jsou zastoupeny v Radě vlády pro nestátní neziskové organizace – poradním orgánu vlády (srov. kapitola 4.5.1). Jednotný hlas pro přímé jednání německé národnostní menšiny s vládou je pak dán jejím zastoupením v poradním orgánu Rady vlády pro národnostní menšiny (viz kapitola 4.5.1).

Oproti zjištěním prezentovaným ve výsledcích výzkumného projektu Index občanské společnosti v České republice týkajících se lidských zdrojů (viz kapitola 3.2), patří tato oblast mezi problematické oblasti, kterým musí v současné době čelit organizace příslušníků německé národnostní menšiny. Hlavní důvody této skutečnosti byly popsány v kapitole 4.3.4 a 4.4.2. V tomto ohledu – získávání schopných lidí, ochotných se angažovat, se tedy tyto organizace liší od ostatních organizací občanského sektoru. To pak samozřejmě ovlivňuje i další oblasti, například nedostatek odborně vzdělaných členů, kteří by mohli v organizaci zastávat specifické pozice (jedná se například o nedostatek znalých a zkušených lidí v oboru práva, účetnictví, daní, managementu a marketingu). Tím se do jisté míry dostáváme k jedné ze slabých stránek – neprofesionalitě. O tomto bodu se tedy dá říci, že má do jisté míry všeobecnou platnost. Co se týče neprůhlednosti, ani jedna z organizací, které jsem zkoumala, tuto slabou stránku nepotvrzuje (srov. kapitola 4.3.5). Problém nedostatečných finančních zdrojů se jeví jako stěžejní problém, se kterým “bojují” všechny neziskové organizace. Špatné fungování “střech” se u organizací německé národnostní menšiny také nepotvrdilo (srov. kapitola 4.8).

6. ZÁVĚR

Z poznatků získaných zkoumáním uvedených organizací, jenž byly dále porovnávány s dalšími materiály, které se týkají problematiky “spolčování” německé národnostní menšiny u nás vyplynulo, že se dané organizace spolu shodují prakticky ve všech znacích. Nečiním si však nárok tvrdit, že se tyto poznatky dají vztáhnout zároveň na veškeré neziskové organizace shromažďující příslušníky německé menšiny. Metoda, která byla vybrána pro získání odpovědí na konkrétní otázky, nám pouze umožňuje tuto širokou oblast nahlédnout.

7. Seznam použité literatury a zdrojů

7.1 Literatura

- ANHEIER, Helmut, K. 2005. Nonprofit organizations: Theory, management, policy. Routledge.
- ARBES, Jakub. 1946. Němci v Čechách. Praha: Melantrich.
- BAUMAN, Zygmunt. 2000. Globalizace: Důsledky pro člověka. Havlíčkův Brod: Mladá fronta.
- BITTNEROVÁ, Dana, Mirjam Moravcová, Eds. 2006. Etnické komunity v české společnosti. Praha: ERMAT Praha s.r.o.
- Die Egerländer aus dem Egerland. 2007. Svaz Němců – Region Chebsko (elektronická prezentace).
- DISMAN, Miroslav. 2007. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- DOHNALOVÁ, Marie, Jaroslav Malina. 2006. Slovník antropologie občanské společnosti. Brno: CERM.
- DOHNALOVÁ, Marie. 2004. Antropologie občanské společnosti. Brno: CERM.
- Eghalánd Bladl. 2007. Cheb: Svaz Němců – Region Chebsko.
- FRIČ, Pavol. 1998. Aktivita a potřeby neziskových organizací v České republice. Výsledky kvantitativního sociologického šetření. Praha: AGNES/ICN.
- FŘIČ, Pavol, Rochdi Goulli. 2001. Neziskový sektor v České republice. Praha: Eurolex Bohemia.
- GÖTZE, Andreas. 1999. Německá menšina v České republice po roce 1989. In Gabal, Ivan. Etnické menšiny ve střední Evropě. Praha: G plus G, s. 108–120.
- HAVEL, Václav. 1991. Letní přemítání. Praha: Odeon.
- HENDL, Jan. 2005. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál.
- Houfek, Václav, Hans Peter Hye, Vladimír Kaiser. 1994. Německý spolkový život v Čechách 1848 – 1938: výstava Ústí nad Labem 14. 4. – 12. 6. 1994. Ústí nad Labem: Albis international.
- KAFKA, Miloslav. 2000. Přeshraniční ekonomické vztahy v euroregionech EGRENSIS a NISA. In Zich, František a kol. Vytváření přeshraničního společenství na česko-německé hranici. Ústí nad Labem: Sociologický ústav AV ČR.
- KASTNER, Quido. 1996. Osidlování českého pohraničí od května 1945. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- KLAUS, Václav. 2007. Předmluva. In Marek Loužek (ed.). Česko-německá deklarace. Deset let poté. Praha: CEP-Centrum pro ekonomiku a politiku.
- KOŘALKA, Jiří. 1996. Češi v habsburské říši a v Evropě 1815 – 1914. Praha: Argo.
- KŘEN, Jan. 1990. Konfliktní společenství, Češi a Němci 1780 – 1918. Praha: Academia.
- LAŠTOVKA, Marek a kol. 1998. Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895 – 1990. Praha: Skriptorium.
- LORD, Christopher. 1999. Národnostní menšiny v Evropě a ve světě: Politické otázky. In Gabal, Ivan. Etnické menšiny ve střední Evropě. Praha: G plus G, s. 25-32
- MIKULE, Vladimír, 1999. Národnostní menšiny v České republice pohledem českého práva. In Gabal, Ivan. Etnické menšiny ve střední Evropě. Praha: G plus G, s. 50 – 67.
- MIŠKOVSKÝ, Josef. 2002. Pobaltí. Josef Miškovský, Vydavatelství A. Drábek Balt-East.
- MORAVCOVÁ, Mirjam. 2007. Postavení národnostních menšin [online]. Praha: Katedra studií občanské společnosti [cit. 8. 6. 2007]. Dostupné z: <<http://www.fhs.cuni.cz/kos/kestazeni.php?stranka=kestazeni>>.
- MÜLLER, Karel. 2002. Češi a občanská společnost: Pojem, problémy, východiska. Praha: Triton.
- OTČENÁŠEK, Jaroslav. 2006. Němci v Čechách po roce 1945. Na příkladu západního Podještědí. Praha: Etnologický ústav AV ČR.
- PABRIKS, Artis, Aladis Purs. 2002. Latvia. The challenges of the change. In David J. Smith et al. The Baltic states. Estonia, Latvia and Lithuania. New York: Routledge.
- PIVERKA, Walter. 2006. Býti Němcem. Středoluky: Zdeněk Susa

- POSPÍŠIL, Ivo. 2006. Práva národnostních menšin: Mezi univerzalismem lidských práv a partikularismem skupinových odlišností. Praha: Nakladatelství Eurolex Bohemia a.s.
- POZNEJME SE. Katalog a adresář neziskovek Karlovarského kraje 2006. Karlovy Vary: PROTEBE LIVE
- RACKO, Girts [online]. 2008. The Goals of the Foundation of Ethnic Minority Non-Governmental Organizations in Latvia. SAGE Publications. [cit. 2. 2. 2008] Dostupné z: <<http://crs.sagepub.com/cgi/reprint/34/1/139>>.
- Rakušanová, Petra. 2007. Povaha občanské společnosti v České republice v kontextu střední Evropy. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- ŘEHŮŘEK, Miloš. 1985. Společenské organizace v Československu. Praha: Nakladatelství Svoboda.
- SALAMON, Lester M., Helmut K. Anheier. 1999. Nástup neziskového sektoru. Mezinárodní srovnání. Praha: Agnes.
- Seznam občanských sdružení, odborových organizací a organizací zaměstnavatelů [databáze online]. 2007. Praha: Ministerstvo vnitra.
- Seznam podpořených projektů [databáze online]. 2006. Praha: Českoněmecký fond budoucnosti. Dostupné z: <<http://www.fondbudoucnosti.cz/FrontPodProjekty.aspx>>.
- SHROMÁŽDĚNÍ Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 1995. Svědkové zamlčené minulosti. Havlíčkův Brod: Intres.
- Souhrnný seznam příspěvků z rozpočtu Karlovarského kraje, 2005. Ministerstvo vnitra ČR. [cit. 30. 9. 2007] Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/rady/sdruzeni/index.html#download>>.
- STANĚK, Tomáš. 1992. Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 – 1948). Ostrava: Amonium servis.
- STANĚK, Tomáš. 1993. Německá menšina v českých zemích (1948 – 1989). Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku ve spolupráci s nakladatelstvím Paneuropa s.r.o.
- STANĚK, Tomáš. 1999. Německá menšina v českých zemích v letech 1918-1989. In Gabal, Ivan. Etnické menšiny ve střední Evropě. Praha: G plus G, s. 97-108.
- Stanovy Shromáždění Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 1994. Praha: Shromáždění Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.
- STRAUSS, Anselm, Juliet Corbinová. 1999. Základy kvalitativního výzkumu. Brno: Sdružení Podané ruce, Boskovice: Nakladatelství Albert.
- TELEC, Ivo. 1998. Spolkové právo. Praha: Nakladatelství C. H. Beck.
- TOMÁŠ, Petr. 2003. Národní témata v rétorice českých politických stran. In SZALO, Nosál, Mozaika v rekonstrukci. Formování sociálních identit v současné střední Evropě. Brno: Masarykova univerzita v Brně
- Úřad vlády ČR. 2006. Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2005. Praha: Úřad vlády ČR, Sekretariát Rady vlády pro národnostní menšiny.
- Úřad vlády ČR. 2007. Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2006. Praha: Úřad vlády ČR, Sekretariát Rady vlády pro národnostní menšiny
- VAJDOVÁ, Tereza. 2005. Česká občanská společnost 2004: po patnácti letech rozvoje. Brno: CERM.
- Vývoj lotyšského hospodářství. Studie postupu hospodářské reformy v Lotyšsku 1993 – 1997. 1998. Praha: Vydavatelství Balt – East.
- WEINMANN, Josef. 2005. Egerländer Biografisches Lexikon mit ausgewählten Personen aus dem ehemaligen Reg.-Bez. Eger. Band 3 (A-Z). Bayreuth: Druckhaus Bayreuth.
- Zápis z Usnesení konstitujícího se Shromáždění Němců Čech, Moravy a Slezska. 1992. Liberec: Shromáždění Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.
- Zpráva o stavu neziskového sektoru v České republice. 2006. Praha: ICN, o.p.s.

7.2 Webové stránky

<http://www.vlada.cz/cs/rvk/rnm/mensiny/default.html> (cit. 25. 9. 2007).

<http://www.vlada.cz/dokument3778.html> (cit. 25. 9. 2007).

<http://www.mvcr.cz/rady/kompletni/sdruzeni.html> (cit. 12. 8. 2007).

<http://www.nuts2severozapad.cz/region> (cit. 7. 12. 2007).

http://www.troppau.cz/5_cz.html (cit. 3. 2. 2008).

http://www.kr-karlovarsky.cz/kraj_cz/cinnosti/cizinci/ (cit. 28.1. 2008).

<http://www.jukon.net?catid=6> (cit. 5.10.2007)

http://www.mestocheb.cz/vismo/o_utvar.asp?d=12&urad=5091&id_org=5091&id_u=27899&id_uo=27899&r d=1000&p1=3421&p2=&p3= (cit. 28.1.2008)

7.3 Zákony

Zákon 143/1968 Sb., o československé federaci.

Zákon 144/1968 Sb., o postavení národností v ČSSR.

Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních, středních a vyšších odborných škol.

Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů.

Zákon 284/1995 Sb., o obecně prospěšné společnosti.

Zákon 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech.

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích.

Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

7.4 Přednášky

FRIŠTENSKÁ, Hana, Andrej SULITKA, 1996. Národnostní politika České republiky se zřetelem k německé národnostní menšině. 29. 3. 1996. Jihlava.

HAVEL, Václav. 1995. Češi a Němci na Cestě k dobrému sousedství. Rozhovory o sousedství. 17. února 1995. Praha: Karolinum

7.5 Rozhovory

Rozhovor 1. Emilie Bauer, předsedkyně (jméno na přání respondentky změněno). Vedla Jana Aglerová 12. 8. 2007.

Rozhovor 2. Richard Šulko, předseda, Svaz Němců – Region Chebsko. Vedla Jana Aglerová 29. 9. 2007.

Rozhovor 3. Krista Hrubá, Jiří Rak. Svaz Němců – Region Chebsko. Vedla Jana Aglerová 23. 10. 2007.

Rozhovor 4. Richard Šulko, předseda, Svaz Němců – Region Chebsko. Vedla Jana Aglerová 20. 1. 2007.

Rozhovor 5. Anonymní respondenti (dvě ženy, jeden muž). Svaz při Shromáždění Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Vedla Jana Aglerová 10. 11. 2007

8. PŘÍLOHY

8.1 SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha 1. Zákon 144/1968 Sb o postavení národností v ČSSR
- Příloha 2. Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji
- Příloha 3. Seznam setkávacích středisek v České republice
- Příloha 4. Dům Balthasara Neumana v Chebu
- Příloha 5. Záběr z koncertu „Hudba nezná hranic“ v Chodově
- Příloha 6. Ukázka vydaného hudebního nosiče – CD Zasněné Chebsko
- Příloha 7. Titulní strana jednoho z čísel měsíčníku Eghalând Bladl (Juli 2007)
- Příloha 8. Přehled dotací za rok 2005 od Ministerstva kultury – dotační program na podporu kulturních aktivit národnostních menšin
- Příloha 9. Přehled dotací za rok 2006 od Ministerstva kultury – dotační program na podporu kulturních aktivit národnostních menšin
- Příloha 10. Kulturní akce Chebského společenství: Taneční odpoledne pro střední a starší generaci
- Příloha 11. Kulturní akce Chebského společenství diskotéka pro děti a mládež
- Příloha 12 a 13. Setkání u příležitosti 15. výročí založení Shromáždění Němců: pěvecké vystoupení; vystoupení taneční skupiny pod vedením pana Šulka
- Příloha 14. Seznam “německých organizací“

ÚSTAVNÍ ZÁKON

ze dne 23. října 1968

o postavení národností v Československé socialistické republice

Národní shromáždění Československé socialistické republiky

mající na zřeteli, že pracující lid Československé socialistické republiky, který je zdrojem veškeré státní moci, tvoří ve společné vlasti a v nerozlučné pospolitosti spolu s českým a slovenským národem též národnosti maďarská, německá, polská a ukrajinská (rusínská) a že se tyto národnosti v duchu politiky Národní fronty tvořivě podílejí na rozvoji země a rozvíjejí přitom i vlastní formy národního života

ve snaze dále prohloubit a upevnit bratrské společenství a solidaritu národů a národností a zabezpečit národnostem účast na státní moci a poskytnout jim účinné záruky dalšího rozvoje

usneslo se na tomto ústavním zákoně:

Čl. 1

Československá socialistická republika, jako společný stát českého a slovenského národa a národností žijících na jeho území, v duchu socialistické demokracie a internacionalismu zabezpečuje maďarské, německé, polské a ukrajinské (rusínské) národnosti možnost a prostředky všestranného rozvoje.

Čl. 2

Národnosti jsou přiměřeně ke své početnosti zastou-

peny v zastupitelských sborech a v jiných volebných orgánech.

Čl. 3

(1) Občanům maďarské, německé, polské a ukrajinské (rusínské) národnosti se v rozsahu přiměřeném zájmům jejich národního rozvoje a za podmínek stanovených zákony zabezpečuje:

- a) právo na vzdělání v jejich jazyku,
- b) právo na všestranný kulturní rozvoj,
- c) právo užívat jejich jazyka v úředním styku v oblastech obývaných příslušnou národností,
- d) právo spolčovat se v národnostních kulturních společenstvech a organizacích,
- e) právo na tisk a informace v jejich jazyku,

(2) Rozsah a podmínky práv uvedených v odstavci 1 stanoví zákony.

Čl. 4

(1) Občan svobodně rozhoduje o své národnosti dle vlastního přesvědčení.

(2) Přislušenost ke kterékoli národnosti nemůže být žádnému občanu na újmu při jeho uplatnění v politickém, hospodářském a společenském životě.

(3) Zakazují se všechny formy nátlaku směřující k odnárodnňování.

Příloha 2. Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji

Vlády České republiky a Spolkové republiky Německo majíce na paměti Smlouvu mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrém sousedství a přátelské spolupráci ze dne 27. února 1992, kterou si Češi a Němci podali ruku, oceňující dlouhé dějiny plodného a pokojného soužití Čechů a Němců, během kterého bylo vytvořeno bohaté kulturní dědictví působící až dodnes, přesvědčeny, že spáchané křivdy nelze odčinit, ale nanejvýš zmírnit, a že při tom nesmí docházet k novým křivdám, vědomy si, že Spolková republika Německo plně podporuje přijetí České republiky do Evropské unie a do Severoatlantické aliance v přesvědčení, že to je ve společném zájmu, přihlašující se k důvěře a otevřenosti ve vzájemných vztazích jako předpokladu pro trvalé a do budoucna zaměřené usmíření společně prohlašují:

I

Obě strany jsou si vědomy svého závazku a odpovědnosti dále rozvíjet česko-německé vztahy v duchu dobrého sousedství a partnerství a přispívat tím k utváření sjednocující se Evropy.

Česká republika a Spolková republika Německo dnes sdílejí společné demokratické hodnoty, respektují lidská práva, základní svobody a normy mezinárodního práva a jsou oddány zásadám právního státu a politice míru. Na tomto základě jsou odhodlány přátelsky a úzce spolupracovat ve všech oblastech důležitých pro vzájemné vztahy. Obě strany jsou si zároveň vědomy, že společná cesta do budoucna vyžaduje jasné slovo o minulosti, přičemž příčina a následek ve sledu událostí nesmějí být opomíjeny.

II

Německá strana přiznává odpovědnost Německa za jeho roli v historickém vývoji, který vedl k Mnichovské dohodě z roku 1938, k útěku a vyhánění lidí z československého pohraničí, jakož i k rozbití a obsazení Československé republiky. Lituje utrpení a křivd, které Němci způsobili českému lidu nacionálněsocialistickými zločiny. Německá strana vzdává čest obětem nacionálněsocialistické vlády násilí a těm, kteří této vládě násilí kladli odpor.

Německá strana si je rovněž vědoma, že nacionálněsocialistická politika násilí vůči českému lidu přispěla k vytvoření půdy pro poválečný útěk, vyhánění a nucené vysídlení.

III

Česká strana lituje, že poválečným vyháněním, jakož i nuceným vysídlením sudetských Němců z tehdejšího Československa, vyvlastňováním a odnímáním občanství bylo způsobeno mnoho utrpení a křivd nevinným lidem, a to i s ohledem na kolektivní charakter přisuzování viny. Zejména lituje excesů, které byly v rozporu s elementárními humanitárními zásadami i s tehdy platnými právními normami, a nadto lituje, že bylo na základě zákona č. 115 z 8. května 1946 umožněno nepohlížet na tyto excesy jako na bezprávné a že následkem toho nebyly tyto činy potrestány.

IV

Obě strany se shodují v tom, že spáchané křivdy náležejí minulosti, a že tudíž zaměří své vztahy do budoucna. Právě proto, že si zůstávají vědomy tragických kapitol svých dějin, jsou rozhodnuty nadále dávat při utváření svých vztahů přednost dorozumění a vzájemné shodě, přičemž každá strana zůstává vázána svým právním řádem a respektuje, že druhá strana má jiný právní názor. Obě strany proto prohlašují, že nebudou zatěžovat své vztahy politickými a právními otázkami pocházejícími z minulosti.

V

Obě strany potvrzují své závazky z článků 20 a 21 Smlouvy o dobrém sousedství a přátelské spolupráci ze dne 27. února 1992, v nichž jsou zakotvena práva příslušníků německé menšiny v České republice a osob českého původu ve Spolkové republice Německo.

Obě strany jsou si vědomy, že tato menšina a tyto osoby hrají důležitou roli ve vzájemných vztazích, a konstatují, že jejich podpora je i nadále v oboustranném zájmu.

VI

Obě strany jsou přesvědčeny, že vstup České republiky do Evropské unie a volný pohyb v tomto prostoru dále usnadní soužití Čechů a Němců.

V této souvislosti vyjadřují zadostiučinění, že na základě Evropské dohody o přidružení mezi Českou republikou a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy bylo dosaženo značného pokroku v oblasti hospodářské spolupráce včetně možností samostatné výdělečné a podnikatelské činnosti podle čl. 45 této Dohody.

Obě strany jsou připraveny v rámci svých platných právních předpisů brát při posuzování žádostí o pobyt a přístup na trh práce zvláštní zřetel na humanitární a jiné důvody, zejména na příbuzenské vztahy a rodinné a další vazby.

VII

Obě strany zřídí česko-německý fond budoucna. Německá strana prohlašuje, že je připravena vložit do fondu 140 milionů DM. Česká strana prohlašuje, že je připravena vložit do fondu 440 milionů Kč. Obě strany uzavřou zvláštní dohodu o společné správě fondu.

Tento společný fond bude sloužit k financování projektů společného zájmu (jako jsou setkávání mládeže, péče o staré lidi, výstavba a provoz léčebných ústavů, péče o stavební památky a hroby a jejich obnova, podpora menšin, partnerské projekty, česko-německá diskusní fóra, společné vědecké a ekologické projekty, jazyková výuka, přeshraniční spolupráce).

Německá strana se hlásí ke svému závazku a odpovědnosti vůči všem, kteří se stali oběťmi nacionálněsocialistického násilí. Proto mají být projekty, u kterých je to vhodné, ku prospěchu především obětem nacionálněsocialistického násilí.

VIII

Obě strany se shodují v tom, že historický vývoj vztahů mezi Čechy a Němci zejména v první polovině 20. století vyžaduje společné zkoumání, a proto se zasazují za pokračování dosavadní úspěšné práce česko-německé komise historiků. Obě strany zároveň považují udržování a péči o kulturní dědictví, které spojuje Čechy a Němce, za důležitý příspěvek k budování mostů do budoucna.

Obě strany dohodnou zřízení česko-německého diskusního fóra, které bude podporováno zejména z prostředků česko-německého fondu budoucna a na němž se bude pod záštitou obou vlád a za účasti všech kruhů, majících zájem na úzkém a dobrém česko-německém partnerství, pěstovat česko-německý dialog.

Pozn.: Za německou stranu ji podepsali Helmut Kohl a Klaus Kinkel, za českou stranu Václav Klaus a Josef Zieleniec.

Příloha 3. Seznam setkávacích středisek v České republice

Landesversammlung der Deutschen in Böhmen, Mähren und Schlesien Milady Horákové 108	BGZ Region Brünn Jana Uhra 12 602 00 Brno
Verband der Deutschen Milady Horákové 108/109 160 00 Praha 6	Deutscher Freundeskreis Alejní 24 747 21 Kravaře
Balthasar-Neumann-Gesellschaft Františkánské nám.3 350 02 Cheb	Verband der Deutschen des Teschner Schlesiens Studentská 11 730 01 Havířov-Podlesí
Gemeinschaft schlesisch-deutscher Freunde Zahradní 24 748 01 Hlučín	Deutsch-tschechisches Begegnungszentrum Na Bělidle 842/3 430 01 Chomutov
Europäisches Begegnungshaus Kladská 1 787 01 Šumperk	Walther-Hensel-Gesellschaft Svitavská 18 571 01 Moravská Třebová
Begegnungszentrum Morchenstern Kostelní 214 468 51 Smržovka Tel.+Fax : 0428-382 783	BGZ der Deutschen in Westböhmen Na Roudné 55 301 64 Plzeň Tel.+Fax: 019-753 66 68
Begegnungszentrum Reichenberg Ruprechtická 254/119 460 14 Liberec 14	BGZ Schlaggenwald Dlouhá 13, Box 21 357 31 Horní Slavkov
Begegnungszentrum Trautenau Slovanské nám.165 541 01 Trutnov	BGZ Troppau Horovo nám.2 746 01 Opava
Schlesisch-Deutscher Verband Hlučinská 38 747 23 Bolatice	Bund der Deutschen-Landschaft Egerland Manětínská 57 323 30 Plzeň
Deutscher Freundeskreis Jägerndorf Zahradní 480 747 28 Štěpánkovice	Schlesisch-Deutscher Verband Albrechtická 220 794 01 Krnov
Deutscher Freundschaftskreis in der Ortschaft Lutgerstal U dubu 127 747 14 Ludgeřovice	Böhmerwaldverein Krummau 382 11 Větrní 242
Iglauer Region Kulturverband Musilova 31 586 01 Jihlava	

Zdroj: Německé velvyslanectví Praha.

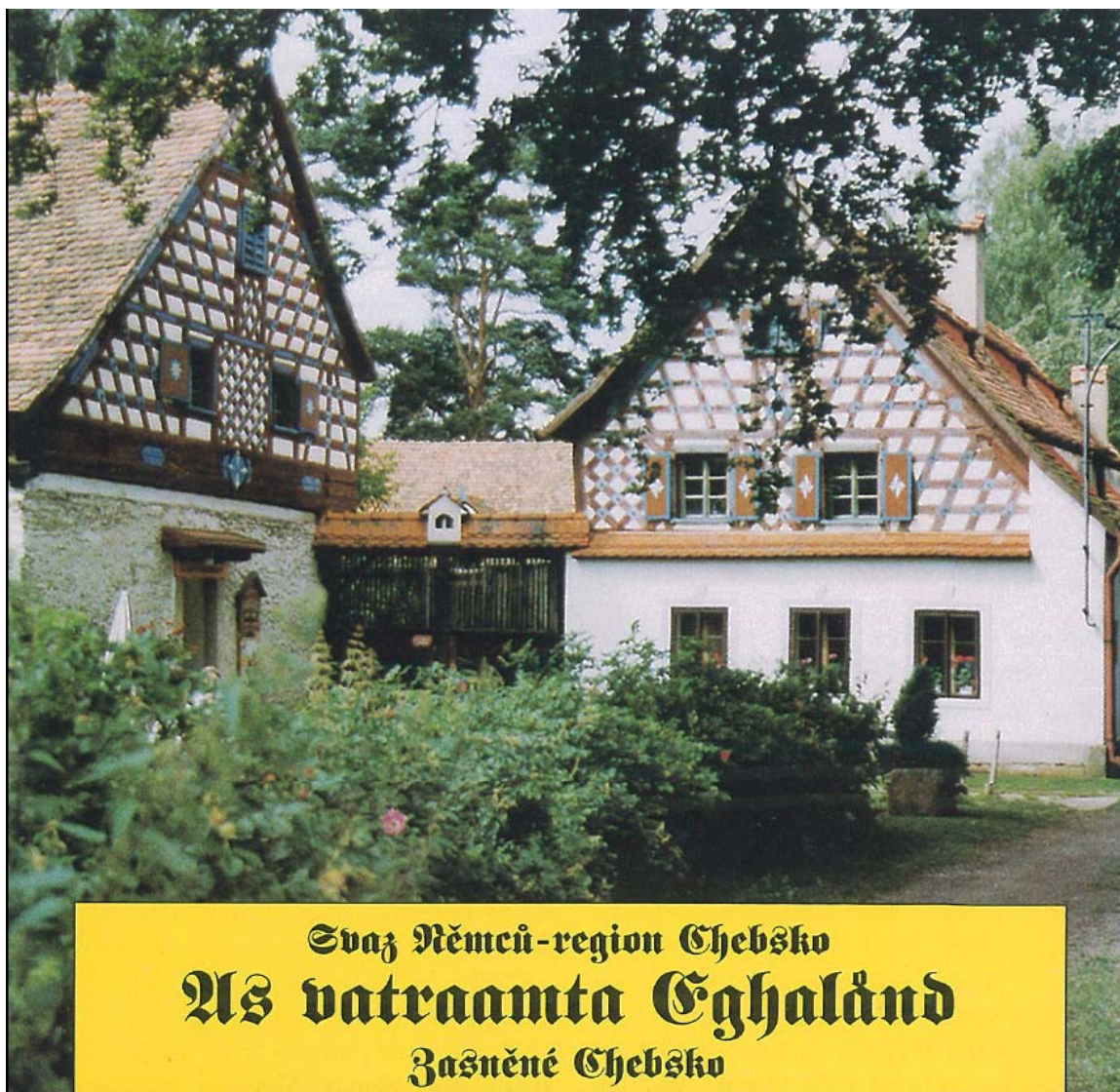
Příloha 4. Dům Balthasara Neumana v Chebu

Příloha 5. Záběr z koncertu „Hudba nezná hranic“ v Chodově

Příloha 6. Ukázka vydaného hudebního nosiče – CD Zasněné Chebsko

15 Jahre Neugründung
Bund der Deutschen

Eghaländ Bladl

Mitteilungsblatt des Bundes der Deutschen-Landschaft Egerland
und des Balthasar – Neumann – Hauses

<http://www.egerlaender.cz>; e-mail: sulko@egerlaender.cz

Rundfunksendungen für deutsche Minderheit im Tsch. Rundfunk (Český Rozhlas), VKV (FM), Mi, Do 19:30 Uhr, Frequenzen in
MHz: Asch: 96,7; Pilsen: 106,7; Domazlice: 105,3; St. Joachimsthal: 103,4; Klattau: 102,4; Eger: 100,8; Eisenstein: 95,8; Karlsbad: 91,0 MHz
Oder über den Sender in Budweis: 106,4 und 88,2 MHz, jeden Sonntag 21:30 – 22.00 Uhr,

Adresse: Český Rozhlas, Vysílání pro německou menšinu, p. Rostislav Černý, Vinohradská 12, CZ – 120 99 Praha 2, Tel.: 2 21552132

Deckungsbeitrag: 8,50 Kc

XIV. Jahrgang, Nr. 7

Juli 2007

Unsere Paten: Heimatverband der Karlsbader e.V.

Zerstörte Kapelle in Netschetin neu eingeweiht!

Interview mit Herrn Jiří Kapr von
Richard Sulko

Netschetin, den 13. Mai 2007, 14.30
Uhr: Es startet die „Neugeburt“ der
Kapelle „Pieta“, die an der Ausfahrt
an der rechten Seite der Straße
Richtung Preitenstein liegt. Ich
wende mich an Herrn Jiří Kapr, der
als die treibende Kraft gemeinsam
mit dem Verein „A je to“ (Und es
ist) schon die zweite Kapelle im
Raum Netschetin rettete:

**RS: Welche Gefühle haben sie,
wenn sie sehen, dass ihr weiteres
Werk erfolgreich abgeschlossen
ist und gerade gesegnet wird?**

JK: Ich habe die besten Gefühle. Es
ist ein Erfolg nicht nur von meiner
Person, sondern aller, die sich an
diesem Bau beteiligt haben. Es freut
mich auch sehr, dass der Verein „A
je to“ als solcher funktioniert.

**RS: Welche Institutionen und
Menschen haben Ihnen bei ihrem
Vorhaben am meisten geholfen?**

JK: Neben dem Bezirk Pilsen hat
sich maßgebend auch die Gemeinde
Netschetin beteiligt. Ohne
Belohnung haben Leute an dieser
Kapelle 450 Stunden abgearbeitet.
Baumaterial spendete die Gemeinde
Netschetin. Die Innenausstattung
brachten einige Spender aus
Netschetin.

**RS: Wer hat eher dagegen
gewirkt?**

JK: Bei dieser Maßnahme keiner.

RS: Was war an dem Neubau das

schwierigste?

K: An der ersten Stelle das Sichern
der notwendigen Gelder. Es wurden
auch ganze drei Jahre gebracht, bis
die Kapelle fertig wurde.

**RS: Haben die früheren
deutschen Bewohner von
Netschetin in ihrem Projekt eine
Rolle gespielt? Wenn ja, welche?**

JK: Mit der Hilfe vom Herrn Bayer
haben wir einige Informationen aus
der jüngsten Vergangenheit
erfahren können. Auf die Idee kam
ich, als ich alte Militärfeldkarte aus dem
Jahre 1872 sah, wo diese Kapelle
„Pieta“ eingezeichnet war. Ganz
interessant war auch die Geschichte,
warum die Netschetiner Bürger
damals eine Kapelle mit der Kopie
der Netschetiner Pieta gebaut
haben.

**RS: Gibt es etwas
Interessantes in diesem
Projekt, was sie den Lesern
des „Eghaländ Bladls“
nicht vorenthalten
möchten?**

JK: In einem
„Wirtshausgespräch“ kam
auch das Thema auf den
Tisch, wer die Kapelle
zerstört hat und wer sie
wieder aufbauen soll. Die
Nachkommen derer, die sie
zerstörten haben sich
gegenseitig Vorwürfe
gemacht, bis der berühmte
Satz kam: „Es ist nicht
wichtig, wer sie zerstörte,
sondern wer sie wieder
aufbaut!“

**RS: Können sie ein paar
Worte über ihre weiteren
Projekte erzählen, die sie**

**mit dem Verein „A je to“
erfolgreich abgeschlossen haben?**

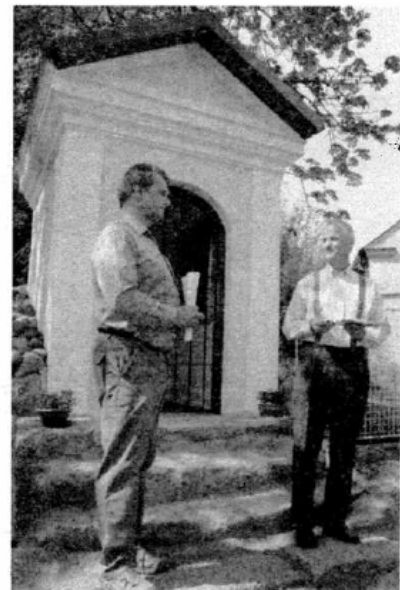
JK: Neben der ersten Maßnahme,
der Mutter – Gottes Kapelle im
Tiergarten können wir stolz auf die
Aufräumung der Burg Preitenstein
sein, auch wenn einige Leute damit
nicht gerade einverstanden sind.
Dazu kommt noch der Naturschutz
in Frage, weil dort der Raubvogel
„Rohrweihe“ (Circus aeruginosus)
nistet.

**RS: Welche Projekte planen sie
für die Zukunft?**

JK: Es läuft gerade das Projekt
„Kirchentreppe“ an, mit dem wir im
nächsten Jahr beginnen möchten.

**RS: Ich danke Ihnen für ihre
Antworten und für Ihre Zeit**

links: Jiří Kapr, rechts:
Bürgermeister Dipl.-Ing. Jiří Křemenák

Příloha 8. Přehled dotací za rok 2005 od Ministerstva kultury – dotační program na podporu kulturních aktivit národnostních menšin

Projekty podpořené ústředními orgány státní správy
Ministerstvo kultury – program podpory kulturních aktivit (projekty německé menšiny)

organizace / projekt	dotace na projekt (Kč)	dotace celkem (Kč)
Kulturní sdružení občanů německé národnosti, Praha		
Péče o kulturní dědictví a zachování lidových tradic německé menšiny na území ČR	50 000	60 000
Pěvecký soubor „Heimatchor“ Kraslice	10 000	
Shromáždění Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Praha		
Velké setkání lidového umění a kultury německé menšiny a přátel Němců ze všech regionů	220 000	220 000
Slezský německý svaz, Opava		
Přehlídka kulturní tvorby spojená s kulturním setkáním německé menšiny Moravy a Slezska	30 000	30 000
Svaz Němců, regionální skupina Hřebečsko, Moravská Třebová		
Hřebečský taneční soubor – uchování a rozvoj kultury německé menšiny	50 000	100 000
Dny česko-německé kultury – 11. ročník	50 000	
Svaz Němců, region Chebsko, Cheb		
Víkendový seminář - Chebské lidové tance	15 000	40 000
Koncert „Hudba nezná hranic“	15 000	
Seminář, zkoušky a celoroční prezentace chebských lidových tanců lidové taneční skupiny	10 000	
Svaz Němců - severní Morava, Orlické hory, Šumperk		
Den lidové kultury německé menšiny	15 000	15 000
Svaz Němců-Liberec, Lužice - Severní Čechy, Liberec		
Vánoční oslava 2005	6 000	14 000
Česko-německé kulturní odpoledne 2005	8 000	
Svaz Němců-region Krušné hory, Chomutov		
Vydání brožurky – lyrické básně	15 000	15 000
Chebské společenství při Horním Slavkově		
Doplnění putovní výstavy „německá menšina po roce 1945“	30 000	65 000
Mládež po stopách německé a židovské kultury	15 000	
Oslavy 10. výročí Chebského společenství ...	20 000	
Kruh přátel Německa, Kravaře		
Vydání CD/MC s německými lidovými písněmi	30 000	30 000
Německý jazykový a kulturní spolek, Brno		
Amatérské scénky	18 000	18 000
Lidové písně a zvyky německy mluvících zemí	0	
Slezsko-německý svaz na Hlučínsku, Bolatice		
Zachování kulturních tradic na Hlučínsku	20 000	20 000
Spolek přátel Šumavy, Větřní		
Seniorský kulturní den německé národnostní menšiny	15 000	25 000
Kulturní den německé národnostní menšiny	10 000	
	celkem	652 000

Příloha 9. Přehled dotací za rok 2006 od Ministerstva kultury – dotační program na podporu kulturních aktivit národnostních menšin

Ministerstvo kultury – dotační program na podporu kulturních aktivit příslušníků národnostních menšin v roce 2006 (přehled projektů)

(včetně navýšení a vrácených nevyužitých prostředků)

schválená dotace celkem (Kč)
na projekt

bulharská

Bulharská kulturně osvětová organizace, o. s., Praha		
Dny bulharské kultury - Olomouc 2006	60 000	100 000
Umíme se domluvit i v roce 2006	40 000	
Pířin, o. s., Brno		
Uchování bulharských lidových tradic a tanců	50 000	50 000
Vazražďane, o. s., Praha		
Dny bulharské kultury	60 000	130 000
Klub Vazražďane	70 000	

chorvatská

Národopisný spolek Pálava, o. s., Mikulov		
XV. kulturní den moravských Chorvatů v Jevišovce	59 979	59 979

maďarská

Svaz Maďarů žijících v českých zemích, o. s., Praha		
Celostátní kulturní a vzdělávací setkání příslušníků maďarské menšiny	70 000	650 000
Dny maďarské kultury	160 000	
Kulturní, informační a dokumentační činnost maďarské menšiny v ČR	420 000	

německá

Mládežnická kontaktní organizace v ČR - JUKON, o. s., Praha		
Po stopách kulturních tradic německé menšiny v ČR	25 000	25 000
Sdružení Němců - regionální skupina Hřebečsko, o. s., Moravská Třebová		
Lidové tance německé menšiny	65 000	125 000
Německo - české dny kultury	60 000	
Shromáždění Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, o. s., Praha		
Velké setkání lidového umění a kultury německé menšiny a přátel Němců ze všech regionů	200 000	200 000
Slezský německý svaz, o. s., Opava		
Prezentace německé kultury ve vybraných městech Slezska	6 130	31 130
Přehlídka kulturní tvorby německé menšiny Slezska a Moravy	25 000	
Svaz Němců - region Chebsko, o. s., Cheb		
Koncert „Hudba nezná hranic“	15 000	40 000
Seminář, zkoušky a celoroční prezentace Chebských lidových tanců lidové taneční skupiny	15 000	
Výroba a úpravy Chebských lidových krojů	10 000	
Svaz Němců - region Krušné hory a jejich předhůří, o. s., Chomutov		
Kulturní festival „Německý týden v Chomutově“	12 000	12 000
Svaz Němců-Liberec, Lužice - severní Čechy, o. s., Liberec		
Česko-německé kulturní odpoledne 2006	12 000	22 000
Vánoční oslava 2006	10 000	

» » » Chebské společenství informuje « « «

CHEBSKÉ SPOLEČENSTVÍ PŘI HORNÍM SLAVKOVĚ

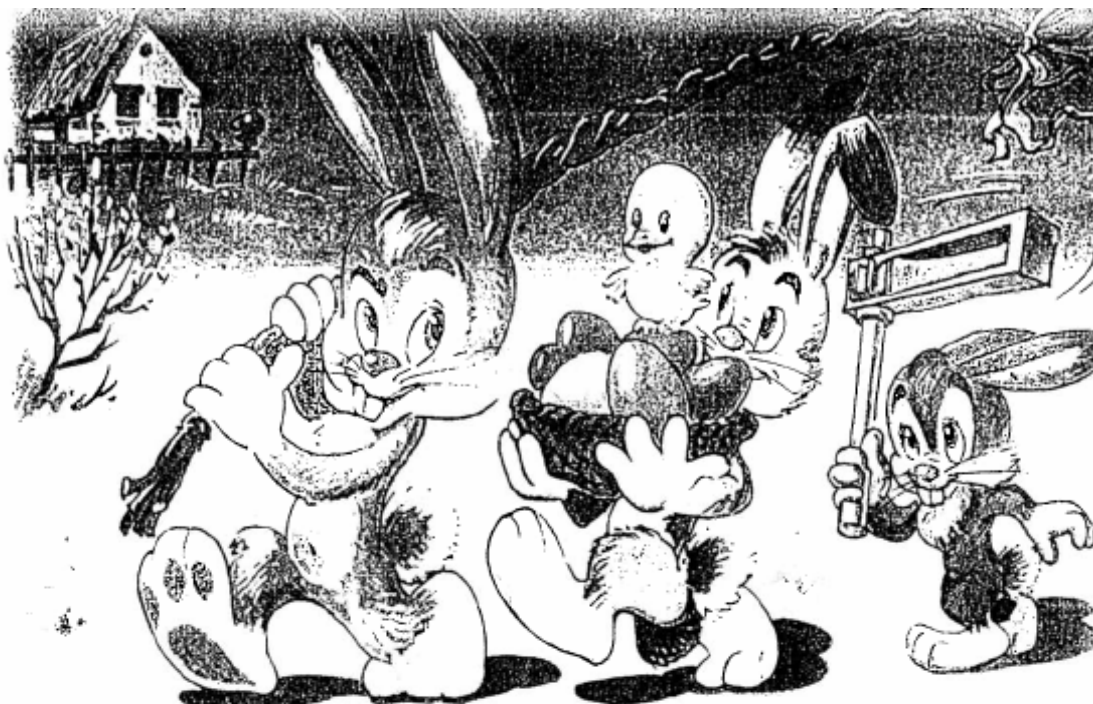
Hraje „Zlatá bětka z Lokte“

Vstupné: 40.- korun.

Datum naší zábavy je skoro totožné s datumem položení základního kamene před padesáti lety, k výstavbě tohoto, dnes jediného, kulturního stánku v našem městě.

Potvrďte svojí účastí dne 14. 11. 2004, že máte zájem o to, aby nám tento objekt zůstal (po jeho rekonstrukci) zachován pro kulturní využití.

Diskotéka pro náctileté

**pořádá Chebské společenství
při Horním Slavkově
v DK Krásně u Divočáka
dne 10.4.2004 od 19.00 - 22.00 hod**

Vstupné : 20,- Kč

Příloha 12 a 13. Setkání u příležitosti 15. výročí založení Shromáždění Němců: pěvecké vystoupení; vystoupení taneční skupiny pod vedením pana Šulka

